

klvaňová a kol.

ptáci

l i d s k ý c h

sídel

p ř í r u č k a

Česká společnost ornitologická

- ✚ Řešíme ochranu ptáků při stavebních úpravách budov včetně odborných posudků;
- ✚ pořádáme školení o ochraně živočichů pro architekty, stavební firmy, státní správu i odborné posuzovatele;
- ✚ zajišťujeme mapování hnízdišť v sídlech a informování úřadů provozováním veřejné databáze **rorysi.cz**;
- ✚ účastníme se správních řízení a státní správě i odborné veřejnosti poskytujeme konzultace ve stavebnictví, úpravách městské zeleně a dalších zásazích ohrožujících městské ptáky;
- ✚ propagujeme funkční způsoby zabezpečení proti kolizím ptáků se skly;
- ✚ provozujeme veřejnou databázi nebezpečných zastávek hromadné dopravy **zastavky.birdlife.cz** a zapojujeme veřejnost do ochrany ptáků;
- ✚ jsme garanti ochrany rorýsů v rámci projektů OPŽP pro Státní fond ŽP.

www.birdlife.cz

Zastupujeme BirdLife International v Česku.

Autoři fotografií: Ben Andrew; rspb-images.com (7, 52), Miroslav Bažant (46, 47), Tomáš Bělka (4, 29, 31, 53, 58), Eva Bernardová (24), Nigel Blake; rspb-images.com (7), Jiří Bohdal (6, 7, 12, 19, 20, 24, 25, 26, 29, 32, 43, 45, 54, 59), Dušan Boucný (13, 20, 30, 56, 59), Luděk Boucný (12, 23, 28, 56, 58), Creative Commons (3, 17, 30, 32, 34, 35, 39, 43), Jiří Česák (42), DESOP (15), Tomáš Diviš (18), Jakub Dolínek (26), Miroslav Dvorský (14, 35), Andy Gray (39), Tomáš Grim (4, 9), Ben Hall; rspb-images.com (7), Josef Hlášek (44, 45, 51, 54), Lubomír Hlášek (45, 48, 56), Vlastimil Horák (22, 31), Jiří Hornek (1, 19), Stanislav Chvapil (15), KIS Lomnice nad Popelkou (14), Alena Klvaňová (5, 25, 30, 35, 42, 47, 48, 50, 55), Petr Lang (50), Mike Langman; rspb-images.com (18), Jiří Liščák (13), Denis Matthey (28), Martin Mecnarowski (6, 43), David Melichar (47), Denisa Mikešová (23, 34, 54), Ivan Mikšík (4, 6, 16), Radoslav Motal (12, 52), Luboš Mráz (34, 48, 53, 56, 58, 59), Hana Naiclerová (63), Roman Nepraš (42), Jana Nováková (55), Zbyněk Pavlů (39), Martin Pelánek (6, 12, 13, 15, 17, 27, 30, 44, 49, 53, 58), Zuzana Pernicová (62, 63), Michal Pilař (17), Libor Praus (40, 41), Martin Ramsey (42), Lucie Saláková (25), Schwegler (38, 42), Monika Suržinová (62), Jiří Syrový (5, 22), Petr Šaj (6,

15, 23, 24, 48, 52, 56, 57), Martin Šálek (18, 19), Libor Šejna (7, 18, 21, 22, 58), Jan Ševčík (30, 32, 33, 51), Karel Šimeček (21), Jaroslav Škopek (33), Vladimír Šoltys (2, 6, 7, 26, 48, 54, 59), Evžen Tošenovský (24, 27, 46), Zdeněk Tunka (6, 16, 22, 23, 28, 30, 32, 43, 44, 45, 49, 56, 57, 58), Ronald van Harxen (47), Zdeněk Vermouzek (51), Lukáš Viktora (24), Jiří Vondráček (30, 53, 59), Lucie Wágnerová (14), Karel Weidinger (54), Václav Zámečník (63)

Foto na titulní straně: Poštolky obecné (Pavel Tůma)

Foto na zadní straně obálky:

Červenka obecná (Roman Najbert)

Odpovědná redaktorka: Alena Klvaňová

Grafická úprava a sazba: Jiří Kaláček (kalacek.cz)

Tisk: Point CZ, Brno

Vydala: Česká společnost ornitologická v projektu ATHENE, který byl podpořen Evropským fondem pro regionální rozvoj Evropské unie. Praha 2020

© Česká společnost ornitologická

ISBN: 978-80-87572-34-4

ptáci l i d s k ý c h sídel p ř í r u č k a

*Alena Klvaňová, Pavlína Vymazalová,
Miroslav Bažant, Zdeněk Vermouzek,
Václav Zámečník, Libor Praus, Martin Šálek*

Ilustrace Jan Hošek

Na ptáky do města? Co je to za nápad? Za nimi se přece vždycky chodilo do lesa, k rybníku nebo na hory... Ale město?

Je to tak. Časy se mění a kvůli ptákům stojí za to se dnes toulat i po intravilánech měst nebo po vesnicích. Dokonce je to žádoucí, protože ve srovnání s volnou přírodou naše poznatky o ptácích v městském prostředí docela pokulhávají. Vzpomeňme na vrabce domácí. Kdysi jich byla všude spousta a moc pozornosti se jim nevěnovalo..., a když začali mizet, najednou jsme zjistili, že téměř nevíme, proč ubývají, a jak nám k lepšímu pochopení scházejí starší údaje.

Ve městech a vesnicích často nalezneme více druhů než v jejich okolí. Určité to platí při srovnání se zemědělskou krajinou, na ptáky druhově i početně stále chudší. Není to zase tak dávno, kdy se z volné krajiny do měst posunuly straky, z lesů hřivňáci nebo sojky, z hor sestoupily čečetky. Některé druhy dnes už téměř nikde jinde než ve městech nepotkáme – například rorýsy, jiřičky nebo kavky.

Důvodem je poměrně široká nabídka vhodných příležitostí ke hnízdění, často jistější a celoročně dostupná potrava (nejen na krmítkách, ale třeba i v odpadkových koších a kontejnerech), strukturně pestřejší prostředí (četné parky a zahrádky, vzrostlé stromy, mozaika trávníků s roztroušenými keři, občas řeka či vodní plocha).

Zeleni ve městech a vesnicích se dnes přece jen věnuje větší pozornost než na okolních polích a pastvinách, kde jsou zarostlé meze a remízky chápány spíše jako nežádoucí překážka v jejich obhospodařování.

Na druhou stranu i výše uvedené výhody městského prostředí přinášejí své problémy. Při rekonstrukcích domů jsou likvidovány hnízdní příležitosti pro řadu ptačích druhů. Mizí dvorky se slepicemi a králíky, na jejichž krmení se přižívovali také ptáci. Rovněž ve městech občas „překáží“ vzrostlé stromy a keře – nejen při výstavbě obchodního domu nebo asfaltového parkoviště, krokem zpět je i jejich nahrazení nakrátko stříhaným anglickým trávníkem. A opomenout nelze ani významná městská rizika – prosklené plochy nebo kočky.

Takže příručku PTÁCI LIDSKÝCH SÍDEL do ruky a vzhůru do města! Čím lépe budeme ptáky v blízkosti našich obydlí znát a čím více budeme vědět o jejich potřebách, tím bližší nám bude snaha jim účinně pomáhat.

Jiří Flousek

Jiří Flousek

předseda České společnosti ornitologické

Obsah

O synantropních ptácích / 4
Jak poznávat ptáky? / 6
Co v příručce naleznete / 8
Vysvětlivky / 8
Atlas & rady / 9
Vodní ptáci / 10
Veřejná prostranství
pro ptáky i pro lidi / 14
Čáp / 15
Holubi a hrdlička / 16
Sovy / 18
Dravci / 22
Rorýs / 24

Co dělat s nalezeným
mláďetem? / 25
Šplhavci / 26
Poškození fasád
šplhavci / 27
Kresba zad strakapoudů / 29
Krkavcovití / 30
Očištění pověsti
straky a sojky / 31
Příčiny mortality ptáků / 31
Zahrada pro ptáky / 34
Sýkory a mlynařík / 36
Budky a další hnízdní
příležitosti / 38
Chocholouš / 40
Co dělat při nálezu hnízda
chocholouše nebo jiného
vzácného druhu / 41

Ochrana hnízd / 42
Vlaštovkovití / 43
Budníček, sedmihlásek
a slavík / 44
Pěnice / 45
Bezpečnost ptáků
v obcích / 46
Brhlík a střízlík / 48
Špaček / 49
Skorec a drozdi / 50
Zimní hosté / 52
Lejsek a červenka / 54
Význam keřů pro ptáky / 55
Rehci / 56
Vrabci / 57
Konipasi / 58
Pěnkavovití / 59
Správné přikrmování / 62
Užitečné odkazy / 64
Rejstřík / 64

Holub domácí na pražském nábreží

Kavky obecné i další krkavcovití našli ve městech nové zdroje potravy

Melancholický zpěv červenky se běžně ozývá ze hřbitovů, které coby ostrůvky klidu a zeleně uprostřed měst hojně obývá řada ptáků

O synantropních ptácích

Lidská sídla s námi sdílí stále více ptačích druhů. Zejména avifauna okrajů měst se zelenými rezidenčními čtvrtěmi často druhovou bohatostí předčí městská centra, ale i okolní krajinu. Proč se ptáci do měst vydávají?

Především přicházejí za lepší potravní nabídkou, ať už ve formě odpadků a zbytků, nebo přímo v podobě krmítek. Nacházejí tu také vhodné hnízdní příležitosti na budovách, přičemž si užívají mírnějších klimatických podmínek. Teplota ve městech totiž může být až o 10 stupňů vyšší než v okolní otevřené krajině a současně je tu i větší vlhkost, protože srážek spadne až o 30 % více. A ještě jedna výhoda na konec – ve městech je méně predátorů dospělých ptáků, a tak se zdejší opeřenci dožívají vyššího věku než jejich bratraci mimo města.

Nevýhody městského života

Život ve městech má ale i své odvrácené stránky. Ptáci se potřebují alespoň částečně zbavit své plachosti. Musejí se naučit čelit hustému provozu v dopravě a neustálému rušení lidmi. Znečištěné prostředí způsobuje, že se v ptačích tělech ukládají těžké kovy, které narušují fyziologické procesy, snižují přežívání mladých a zřejmě stojí i za zvýšeným výskytem jedinců s pigmentovými odchylkami, jako jsou kosi s bílými pery (částečným leucismem). Ptáci se ale potýkají také se světelným znečištěním, které způsobuje, že ve městech zpívají až o hodinu dříve než v okolí a některé druhy pravidelně zpívají i v noci (kos) a v zimě (sýkora koňadra). Zpěv však významně ovlivňuje především městský hluk. Aby jej překřičeli, zpívají městští ptáci hlasitěji a ve vyšších frekvencích a často v noci, kdy je přece jen větší klid.

Městští ptáci také častěji trpí nemocemi, které se ve vysokých populačních hustotách mezi jedinci snadněji přenášejí. Zatímco v zimě je ve městech potravy více než v okolní krajině, v hnízdní době je tomu právě naopak. Nedostatek potravy a vysoká konkurence pak vedou k tomu, že oproti svým venkovským kolegům kladou městští ptáci menší snůšky, jejich mláďata hůře rostou a méně jich přežije; městské populace proto mají nižší produktivitu. Na vině tedy nejsou hnízdní predátoři jako straky nebo sojky, které na populace drobných pěvců nemají zásadní

vliv. Ve městech se sice vyskytuje více hnízdních predátorů než mimo města, ti si ale dokázali najít nové a dostupnější zdroje potravy, jako jsou zbytky lidských jídel na ulicích, kolem popelnic, na skládkách apod. Všichni městští ptáci však musejí čelit novým predátorům, jako jsou psi a kočky, ale i různým antropogenním pastem, které představují skleněné plochy či nádrže s vodou.

Druhy, které už téměř nenajdeme mimo lidská sídla

Nejdéle s člověkem putuje **vrabec domácí**, a to již po 10 000 let, tedy od dob prvních zemědělců. Nejen že v blízkosti lidí našel dostatek potravy, ale dokázal změnit i způsob hnízdění. Původní stromová hnízda vyměnil za podstatně skromnější stavby ve výklencích a dutinách domů.

Podle archeologických nálezů z neolitu se ukazuje, že také **vlaštovky obecné** stavěly svá hnízda na lidských stavbách již před 4000 lety. Dnes je najdeme zejména ve stájích, kravínech, ale i v průjezdech či garážích. Zvenku na fasádách pod balkony a jinými výstupky pak lepí svá hnízda **jirříčky obecné**.

Rorýsi obecní, rehci domácí a holubi skalní původně hnízdili ve skalnatých oblastech. V současnosti hnízdí téměř výhradně v lidských sídlech, kde nacházejí bohaté hnízdní příležitosti na domech.

Druhy žijící ve městech i mimo ně

Příběh synantropizace, který můžeme sledovat v přímém přenosu, se u nás odehrává od 70. let minulého století, kdy se původně lesní **holub hřivnáč** postupně přesunul nejprve na okrajová sídliště a pak až do samých center měst. V Anglii hřivnáči tento proces započali už v 19. století a postupně následovala další města západní Evropy.

Kos černý se do měst za potravou vydal už v 18. století v Německu. Původně plachý lesní pták dnes tvoří jak městské, tak lesní populace. Zatímco lesní kosi jsou tažní, ptáci žijící ve městech zde i přezimují. Nápadná je také rozdílná úniková vzdálenost. Městský kos se přiblíží téměř na dosah ruky, zato lesní vzlétne, jakmile spatří člověka.

➤ **Antropogenní – lidmi vytvořený.**

➤ **Synantropní – žijící v blízkosti člověka.**

➤ **Synantropizace (nebo také synurbanizace) je proces, během něhož se ptáci přizpůsobují podmínkám života v blízkosti lidí a městskému prostředí.**

Poštolky obecné jsou dnes na sídlištích běžné

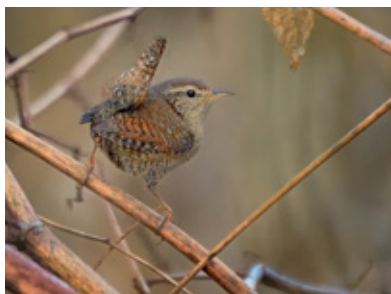
Ptáci v sídlech a především jejich mláďata jako tento čerstvě vyvedený kos černý bývají méně plaší a můžeme je zblízka pozorovat

V protisvětle není zelená barva zvonka patrná, ale žluté pírkó v křídle nám ho pomůže bezpečně určit

Reheček zahradní zpívá z vyvýšeného místa

Střízlík zpívá z podrostu

Jak poznávat ptáky?

Začnete-li se zajímat o ptáky, budete nejspíš brzy zvědaví, které druhy žijí kolem vás, právě ve vaší ulici či zahradě. Nejprve se může zdát, že druhů je hodně a mnohé jsou si tak podobné, že je těžké se v nich vyznat. Kdo to ale nevzdá a bude se pozorování ptáků věnovat častěji, brzy pozná radost z objevování a z nabytých znalostí.

Kde a kdy začít

Město či vesnice jsou výborným místem, kde začít. Vyskytuje se tu menší počet druhů ve větších hustotách, ptáci jsou méně plaší než ve volné přírodě a mnozí z nich jsou tak notoricky známí, že vás při určování nebudou mást. Nejlepší je pustit se do určování ptáků v zimě na krmítku, kde jsou nám ptáci nejbližší, neolistěné stromy a keře je tolik neskrývají a druhů je tu méně než na jaře.

Prostředí

Každý pták se přizpůsobil určitému typu prostředí. I v rámci sídel využívají jednotlivé druhy odlišná místa, tzv. mikrohabitaty. Rehky či konipasy uvidíte zpívat ze střechy, zatímco střízlík vypěvuje v hromadě větví na zemi.

Velikost těla

Zkuste dostat do oka, jak velké jsou běžné druhy jako vrabec, kos nebo holub. Velikost neznámého ptáka k nim pak přirovnajte. K určení velikosti může pomoci také srovnání s jinými objekty (rostlina, lavička) v blízkém okolí určovaného druhu.

U ptačích druhů, které představujeme v této příručce, uvádíme délku jejich těla v centimetrech měřenou od špičky zobáku po konec ocasu a délku všech zobrazených druhů porovnáváme mezi sebou. Údaje najdete dole na každé stránce.

králíček 9 cm

vrabec 15 cm

kos 25 cm

holub 35 cm

Tvar těla

Tvar těla vám o druhu ptáka hodně napoví. Je spíše štíhlý (konipas), nebo zavalitý (červenka)? Silueta těla v letu vám většinou pomůže určit druh alespoň do širší skupiny (dravec, racek). Všimněte si pozice krku a nohou i tvaru křídel a ocasu. Pozor na světelné klamy! Pro pozorování je ideální mít slunce v zádech, protože v protisvětle se ptáci zdají být štíhlejší. Ptáci také dokáží tvar těla měnit – vrabec načepýřený v chladu připomíná kuličku, ale kvůli bobuli rybízu se dokáže zeštíhlit a protáhnout plotem.

Zbarvení

Všimněte si nejen tvaru a velikosti hlavy, krku, zobáku či nohou, ale také zbarvení těchto výrazných částí i ptačího těla jako celku. I tady vás mohou ovlivnit světelné podmínky. Je-li zataženo, je často nemožné rozlišit barvu a kresbu, při plném poledním slunci zase barvy vypadají sytější. Pozornost zaměřte na typické znaky, jako jsou pásy v křídle a ocase, proužky na hlavě, odlišné zbarvení kostřec (pera nad ocasem) apod.

Projevy chování

Jak se pták pohybuje a jaké má držení těla? Skáče jako vrabec, běhá příkrčený s tělem ve vodorovné poloze jako kos, nebo si vykračuje se vzpřímeným trupem a pokyvuje hlavou jako špaček? Šplhá po kmeni hlavou dolů jako brhlík, nebo obkružuje strom ve spirálách nahoru jako šoupálek?

V mnoha případech pomůže k rozlišení podobných druhů jen znalost jejich hlasů. Všimněte si rychlosti, střídání motivů, výšky tónů, ale i místa, odkud pták zpěv přednáší.

Podělte se o svá pozorování!

ČSO spravuje faunistickou databázi sloužící k uchovávání a sdílení záznamů o pozorování ptáků na území Česka. Je určena všem zájemcům o ptactvo bez ohledu na úroveň znalostí.

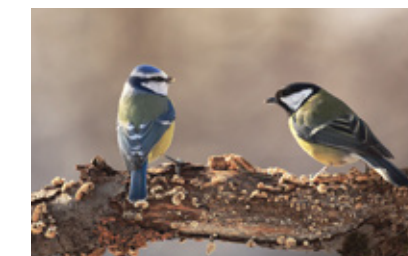
Na birds.cz/avif/ můžete své údaje zadat i vy!

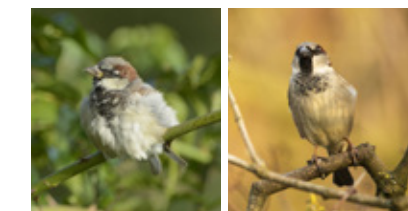
Štíhlý konipas × zavalitá červenka

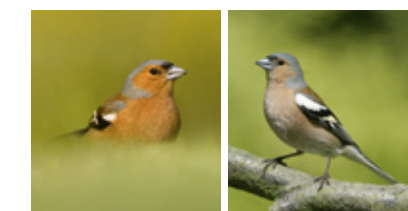
Poštolka se třepetá × krahujec letí přímo

Obě sýkory mají bílé líce, ale modřinka má – jak napovídá její název – modré temeno

Vrabec domácí: načepýřený × natažený

Sameček pěnkavy obecné: osvětlení večerním sluncem × běžné denní světlo

Co v příručce naleznete

V naší příručce najdete především běžné ptačí druhy, které si zvykly na přítomnost člověka a sdílí s ním svůj životní prostor. Současně představujeme i druhy, které v lidských sídlech a jejich okolí spatříte pouze v určitou roční dobu, jako jsou tažní ptáci nebo zimní hosté. Zařadili jsme ale i několik kdysi běžných druhů, které se v důsledku lidské činnosti dostaly až na pokraj vyhynutí, jako je sýček obecný, sova pálená nebo chocholouš obecný.

Pro snadnější orientaci je u jednotlivých druhů uveden diagram charakterizující jejich výskyt v Česku. Zelenobílá pole po obvodu označují obvyklou dobu, kdy se s daným druhem u nás setkáváme, modrozlutý střed udává, zda druh upřednostňuje nížiny, či hory, a černá linie či tečky označují hojnost, resp. vzácnost. Všechny tyto charakteristiky je ale potřeba chápat jako průměr, od kterého se mohou někteří jedinci odlišovat. Několik čápů bílých či pěníc černohlavých u nás zůstává i přes zimu a žlunu zelenou můžeme zaslechnout i v podhorských oblastech. Navíc v době tahu můžeme téměř kterýkoli ptačí druh zastihnout skoro v jakémkoli prostředí. Přesto věříme, že diagramy budou užitečnou pomůckou pro rychlé zhodnocení, jak pravděpodobné je pozorování konkrétního druhu na daném místě. Váháme-li při určování mezi dvěma druhy, z nichž jeden je v našich podmínkách běžný a druhý vzácný, velmi pravděpodobně se bude jednat o ten běžnější.

Informace o době hnízdění zahrnuje stavbu hnízda, inkubaci vajec a výchovu mláďat až do jejich vzletnosti. Uvedené termíny pokrývají i náhradní a pozdní snůšky. U vybraných ptačích druhů, s jejichž hnízdy se můžeme v lidských sídlech setkat pravidelně, jsou uvedeny také fotografie hnízd a vajec.

Atlas je doplněn kapitolami přinášejícími rady a tipy, jak ptákům v našem okolí pomáhat a jak s nimi žít.

Vysvětlivky

♂ samec ♀ samice

Pokud u fotografie není uvedeno pohlaví, nelze ptáky od sebe snadno odlišit.

. . . vzácný druh	. . . nížiny a střední polohy
. . . běžný druh	. . . v daném měsíci se v ČR vyskytuje
. . . od nížin až po horské polohy	. . . v daném měsíci se v ČR nevyskytuje
. . . podhorské a horské oblasti	

délka délka od špičky zobáku po konec ocasu

rozměry vajec 49,1 × 37,7 mm . . . průměrná délka a šířka vajec daného druhu

Atlas & rady

Vodní ptáci

*Racek chechtavý
v zimním šatě*

Labuť velká

- bílá, velká a vznešená

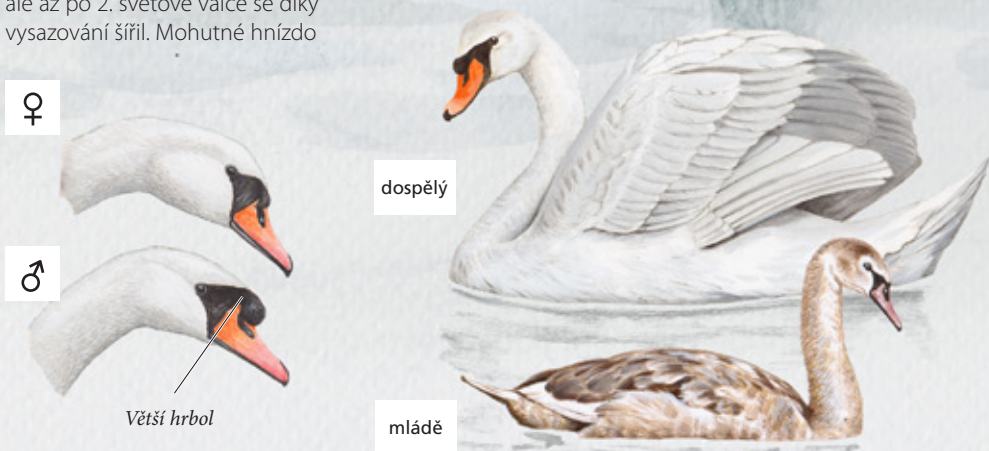
Prostředí: V blízkosti člověka na rybnících a štěrковиštích, ale i na klidných ramenech řek. V zimě v hejnech na řekách i nezamrzlých vodních plochách.

Hnízdění: Původně okrasný druh u nás začal hnízdit ve 20. století, ale až po 2. světové válce se díky vysazování šířil. Mohutné hnízdo

z rákosu, orobince a jiného rostlinného materiálu bývá umístěno na vodní hladině při okraji rybníků i na souši. Hnízdí 1x ročně. Ve snůšce bývá 4–8 (ale i více) oválných, světle šedozelených vajec.

♀

♂

dospělý

mládě

Větší hrbol

♀

♂

Kachna divoká

- nejznámější kachna

Prostředí: Okolí stojatých i tekoucích vod.

Hnízdění: Hnízdí 1x do roka, snáší nejčastěji 8–10 šedozelených vajec do nenápadného hnízda na zemi. Mělká jamka ukrytá pod trsem rostlin je vystlaná rostlinami a prachovým peřím. Ve volné přírodě značně ubývá, a proto myslivci houfně vypouštějí kachny z umělých odchovů. Naopak přibývá odlišně zbarvených kříženců s domácími kachnami.

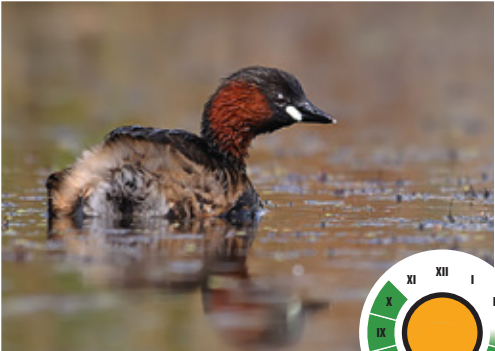
Lyska černá

Přikrmování vodních ptáků

Labuť, lysky, raci a různé druhy kachen jsou oblíbeným cílem zimních i letních vycházek. Na místech, kde je lidé pravidelně krmí, ztrácejí plachost, dají se pozorovat zblízka a někdy i krmí z ruky, což je vzrušující zážitek nejen pro děti. Při krmení je ovšem potřeba myslet i na zdraví ptáků – tak jako lidem, ani jim nesvědčí jednostranná strava založená na bílém pečivu. V úvahu musíme brát i počet lidí, kteří ptáky krmí – na nábřežích ve městech pak vznikají hromady plesnivějícího chleba a rohlíků. Ty se stávají rejdištěm potkanů a místem přenosu chorob, jako je botulismus nebo aspergilóza. Pokud si káčata od mala zvyknou jen na krmení pečivem, nenaučí se hledat přirozenou potravu a – podobně jako podvyživené děti – strádají následkem vývojových poruch a hynou výrazně dříve než káčata vyrůstající v přírodě.

Jak na to?

- omezit množství
- nabízet pestrou a přirozenější potravu: **zrni, šrot, drcenou kukuřici, ovesné vločky, rozmrazený hrášek nebo kukuřici, ale třeba i listy salátu nebo hrozný** (přepůlené, aby se jimi ptáci nezadusili).

Vozí mláďata na zádech

Svatební tanec

Často se s roztaženými křídly suší na slunci

Potápka malá

- malá, plachá, často se potápí

Prostředí: Rybníky i toky bohaté na porost vodních rostlin, v zimě často i na otevřených hladinách řek.

Hnízdění: Hnízdívá 2x do roka. Snáší 4–6 bílých vajec. Hnízdo z tlejícího i čerstvého rostlinného materiálu dobře ukrývá na vodní hladině v porostu vodní vegetace.

Potápka roháč

- velká s růžky

Prostředí: Rybníky, větší vodní nádrže a řeky; přednostně hlubší voda s rybami a vodní vegetací.

Hnízdění: Po působivém svatebním tanci snáší roháč jednou do roka 4 bílá vejce. Ta postupně mění barvu na špinavě hnědou od rostlinného materiálu, kterým rodiče snůšku přikrývají při opuštění hnízda. Hnízdo na hladině může být i plovoucí. Bývá zbudováno z tlejících vodních rostlin, obvykle je ukryto v porostu orobince a rákosu.

Mladý pták má bílé břicho

Kormorán velký

- leskle černý;
vzpřímený postoj

Prostředí: Kormoráni se u nás začali objevovat zhruba před třiceti lety na řekách a větších vodních plochách. Mnohde jsou vnímáni jako škůdci na rybích obsádkách. Ve městech, kde tolik nezamrzá voda (díky jezům či čistírnám odpadních vod), se zdržují převážně v zimě. K zastižení jsou zde i za jarního a podzimního tahu.

Hnízdění: V koloniích na klidných místech, například rybníčních ostrůvcích. Hnízda staví vysoko na stromech, 1x ročně snáší 2–3 protáhlá zelenavá vejce s vápenitým povlakem. Velká hejna, která lze u nás vidět od podzimu do jara, sem přitahují ze severní Evropy. U nás hnízdí ojedinele.

Slípka zelenonohá

- při plavání cuká hlavou

Prostředí: Rybníky, vodní příkopy a pomalé toky s hustým porostem rostlin.

Hnízdění: Hnízdo je ukryté v bahenní vegetaci. Hnízdni kotlinka je úhledně vytvarována z kousků stébel či listů. Do ní pak i 2x ročně snáší 5–10 světle žlutých vajec s četnými tmavými skvrnkami.

Červený zobák

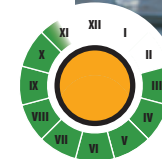
Lyska černá

- zavalitá s bílým čelem

Prostředí: Rybníky a vodní nádrže, s oblibou osidluje především jejich zarostlé břehy a mělčiny či zatopenou vegetaci.

Hnízdění: Jednou až 2x ročně snáší 5–9 světle žlutých vajec s tmavými skvrnkami. Poměrně velké hnízdo z rostlinného materiálu umísťuje na hladině v hustém porostu. S ubýváním pobřežních pásů a vyhrnováním břehů přibývá hnízd ve vrbových keřích a na otevřených mělčinách.

Bílá lysinka

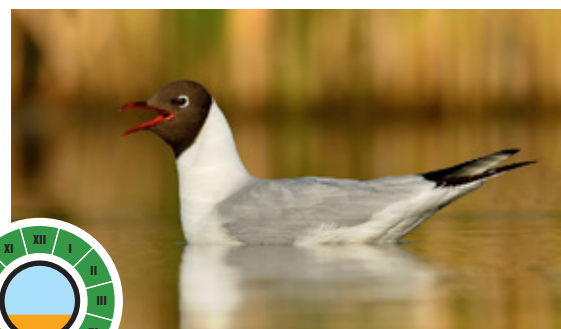

Racek chechtavý

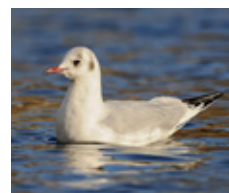
- hlasitý akrobatický letec

Prostředí: Rybníky s bohatým porostem vodních rostlin, za tahu a v zimě často na řekách ve městech i na polích. Rychle ubývá kvůli změně hospodaření na rybnících i polích a vlivem zvýšené predace.

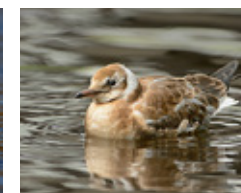
Hnízdění: V koloniích na rybníčních ostrůvcích. Mělké hnízdo ze suchého rákosu a orobince bývá umístěno na zemi nebo na trsech vodní vegetace. Jedenkrát ročně snáší 3 olivově hnědá vejce s tmavými skvrnkami.

Svatební šat v létě

Prostý šat v zimě

Šat mláďat

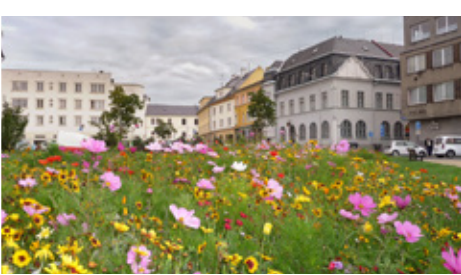
V zámeckém parčíku v Lomnici nad Popelkou vznikla ptačí stezka s krmítkem a naučnými tabulemi, které představují místní ptactvo

Péče o pásově kosené kvetoucí louky stměluje místní komunity (Valašské Meziříčí)

ČSOP Valašské Meziříčí vybudoval na pozemcích města veřejně přístupnou ukázkovou přírodní zahradu

Květnaté louky v centru Bruntálu tvořené krásenkami, lnem červeným nebo chrpami různých barev těší kolemjdoucí i hmyz a ptáky až do konce října

Veřejná prostranství pro ptáky i pro lidi

Městská zeleň ve veřejném prostoru znamená pro většinu obyvatel měst jediný **kontakt s přírodou** během pracovního týdne. Plní ale i řadu dalších funkcí – **snižuje prašnost, hluchost či teplotu, zvlhčuje městské klima a zlepšuje vnímání prostředí lidmi**. Představuje také **důležité stanoviště pro celou řadu rostlin a živočichů** včetně ptáků. Při péči o městskou zeleň je tedy potřeba dodržovat pár zásad, aby v ní ptáci našli příležitosti k hnízdění i zdroj potravy. Nejdůležitější je **dostatečná rozloha zeleně a její propojení s další navazující městskou či příměstskou zelení** nebo vodním prostředím, což jsou zásadní podmínky pro přežívání populací v těchto ostrůvkách života.

Důležitá je také **pestrost různých typů městské zeleně**, v níž by se měly střídat skupiny věkových, vzrostlých stromů a keřů pozvolně přecházející do travnatých i bylinných louček se soliterními stromy a vodními plochami. U výsadeb stromů a keřů je žádoucí vysazovat zejména **původní druhy**, které hostí více domácích druhů hmyzu (tzn. potravy ptáků) než druhy exotické. Travnaté plochy můžeme rozrůznit **pásovou sečí** a druhově chudé trávníky obohatíme **směsí lučních rostlin**, nejlépe místních druhů. Různorodosti docílíme i udržováním **pater stromů a keřů** – ať již střídáním velikostních forem, či věkových kategorií. Klíčové je i **stárí porostů**, přičemž platí zásada, že čím starší, tím hodnotnější. Na vybraných plochách ponecháme torza starých či trouchnivějících stromů (zejména na osluněných místech), která jsou vhodná pro ptáky hnízdící v dutinách.

Vítaná je i podpora drobných **vodních ploch** například zakládáním jezírek (s pozvolnými spádovanými břehy), tůní či drobných mokřadů. V neposlední řadě je třeba zvyšovat **informovanost návštěvníků** o ochraně přírody a ptáků (pomocí naučných tabulí a stezek nebo třeba „kešek“ s návody, jak pomáhat přírodě kolem nás). Kvalitní péče o městskou zeleň zásadně ovlivňuje početnost i druhovou bohatost ptáků, kteří přispívají k větší duševní pohodě obyvatel měst a snižují jejich stresové zatížení.

Čáp bílý

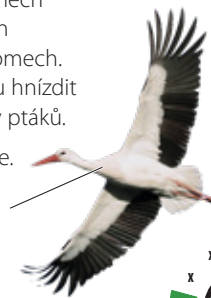
• červený zobák a nohy

Prostředí: Kulturní otevřená krajina s rozptýlenou zelení v blízkosti tekoucích a stojatých vod.

Hnízdění: Hnízdí od dubna do poloviny srpna převážně poblíž lidských sídel. Mohutné hnízdo z větví a drnů staví na komínech a střeších budov, sloupech elektrického vedení i na stromech. Ve starších hnízdech mohou hnízdit vrabci, poštolky a jiné druhy ptáků.

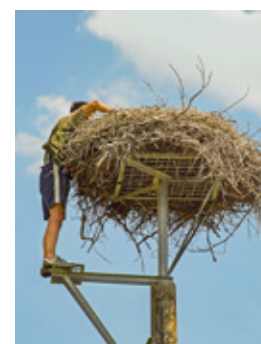
1x ročně snáší 2–4 bílá vejce.

V letu natažený krk

Česká společnost ornitologická provozuje od roku 2014 **web cap.birdlife.cz**, kde najdete téměř 1400 hnízd čápa bílého po celé České republice. Čápy každoročně sleduje kolem 500 dobrovolníků. Zapijte se i vy!

Nejstarším čapím hnízdem u nás je přes 150 let staré hnízdo v Jablonném v Podještědí.

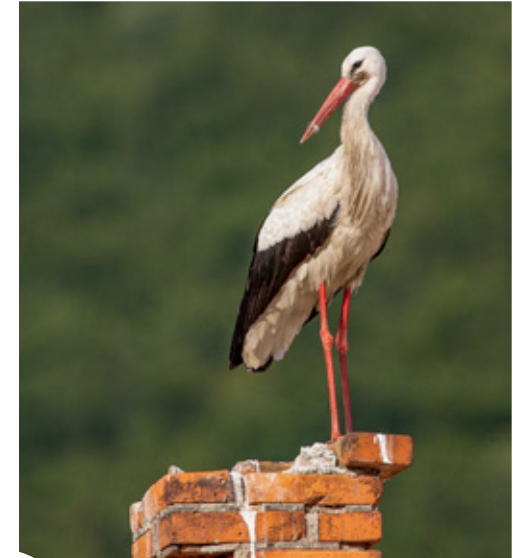
Čištění hnízda na umělé podložce

Čapí hnízda

Čápi si staví objemné hnízdo, které každoročně vylepšují přinášením nového materiálu. Totéž hnízdo často po mnoho let používá stejný pár, občas však dojde ke generační výměně nebo k obměně partnera.

Někdy se mohutné stavby nakloní a hrozí jejich zřícení, jindy zarůstají vegetací nebo přetěžují základnu, na níž jsou vybudovány. Pak je nezbytný **odborný zásah ornitologů a hasičů**, kteří mají potřebnou techniku. Hnízdo odebráním materiálu sniží, vyčistí a v případě nutnosti přemístí. Pomocí hnízdní podložky lze připravit i zcela nové hnízdiště na sloupu, na starém komíně či kmeni stromu. Vždy však musí být v okolí pro čápy dostatek potravy!

Zásah do hnízda může být proveden jen s příslušným povolením, a to **od září do konce února**. V akutních případech lze přemístit i hnízdo s malými mláďaty, u větších však hrozí riziko, že vyskočí a zraní se.

Mláďata mají černý zobák

Holub domácí – věžák

- vykračuje si po náměstí

Prostředí: Hlavně centra, ale i okraje měst, na budovách. Soustřeďují se na otevřených plochách, jako jsou náměstí. Rádi posedávají na osluněných střechách.

Hnízdění: Většinou koloniálně ve starých domech, na okenních a domovních římsách, ve výklencích, na půdách. Hnízdí i 5x ročně, do plochého hnízda z větvíček snáší 2 bílá vejce.

Mláďata krmí tzv. holubím mlékem, což je energeticky bohatý výměšek volete.

➤ V Praze žije přes 100 000 holubů, v Brně 30 000.

Holubi ve městech

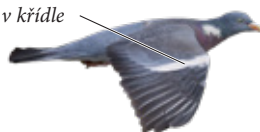
Předkem domácích holubů je holub skalní, který obývá jižní a západní Evropu, sever Afriky i Asii. Člověk jej domestikoval již před sedmi tisíci lety a dnes holubi k lidským sídlům patří již zcela neodmyslitelně. Každoročně však vyprodukují tuny trusu, který se rozkládá na prach a znehodnocuje kulturní památky, mohou přenášet nemoci a v jejich peří žijí roztoči způsobující alergie. Obce se proto snaží početnost holubů omezovat aplikací mechanických zábran, jako jsou sítě, bodce či lankové systémy, a odchytem.

Nechceme-li holuby na svém domě, základní rada zní: nekrmit! Zákaz krmení upravíme domovním řádem a dále můžeme kontaktovat hygienickou stanici nebo deratizační firmu, která instaluje opatření proti dosedání a provádí odchyty. Také před rekonstrukcí půd, na kterých hnízdí holubi, je důrazně doporučeno nechat provést asanaci odbornou firmou!

Bílá skvrna na krku

Bílá páska v křídle

Holub hřivnáč

- velký holub s bílým obojkem

Prostředí: Původně lesní druh, který v posledních letech početně osidluje i městské parky a zahrady. Po vyhnízdění se v hejnech zdržuje na polích, kde hledá potravu před odletem do zimovišť ve Francii a na Iberském poloostrově. Výjimečně se pokouší zimovat.

Hnízdění: Chatrné hnízdo z větvíček staví na větvích stromů několik metrů nad zemí. Hnízdí obvykle 2x ročně a snáší 2 bílá vejce.

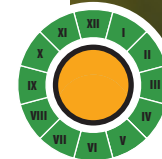
Hrdlička zahradní

- černý proužek na krku

Prostředí: Zejména v blízkosti lidských sídel – na sídlištích, ve vilových zástavbách, v parcích, zahradách, na vesnicích. Ve velkých hejnech se za potravou slétá k zemědělským podnikům.

Hnízdění: Hnízdo staví obvykle na stromě u kmene, někdy na budovách nebo sloupech. Z větvíček splétá řídké ploché hnízdo, do něhož 2–4x ročně snáší 2 bílá vejce.

➤ První hrdlička zahradní u nás byla spatřena v roce 1942 v Brně.

Bílý lem ocasu

Synantropizace holubů

Přesun měkkozobých do našich měst a obcí zahájila v 19. století hrdlička zahradní, jež se začala šířit z Turecka na Balkánský poloostrov a pak dále do Evropy. V průběhu 20. století se tak stala mnohem hojnější než naše původní hrdlička divoká, jejíž příjemné vrkání „tur-tur“ opěvoval K. H. Mácha ve své slavné básni Máj. V 70. letech 20. století se pak na své tažení do lidských sídel vydal i dříve plachý a výhradně lesní holub hřivnáč. Nejprve pronikal do západní Evropy. Na přelomu tisíciletí hnízdil v našich městech pouze na jejich zalesněných okrajích, postupně však ztrácel plachost a dnes se s ním běžně setkáváme i v centrech měst a na sídlištích.

Jednou z příčin tohoto přesunu k lidem je i lepší dostupnost potravy, jejíž nabídka v evropské krajině výrazně klesá. Intenzivní zemědělství vedlo k masivnímu úbytku plevelů, chybí úhory a rumiště, snížila se různorodost pěstovaných plodin, používáním téměř bezztrátové techniky a zaoráváním strnišť brzy po sklizni se nabídka semen pro zrnožravé ptáky výrazně ztenčila. Ve srovnání s 80. lety minulého století tak v naší zemědělské krajině žije již jen 43 % polních ptáků a nadále ubývají.

Mladé hrdličky zahradní vyvedené na balkoně

Holuba hřivnáče v posledních letech potkáme i uprostřed zámeckých parků

Délka: hrdlička zahradní 29–33 cm < holub domácí 29–35 cm < holub hřivnáč 38–43 cm

Sova pálená

- bílá maska ve tvaru srdce

Prostředí: Otevřená kulturní krajina nižších nadmořských výšek v blízkosti lidských sídel.

Hnízdění: V hospodářských budovách, na půdách, ve stodolách, v budkách. Hnízdo nestaví, 1–2x do roka snáší 4–8 bílých vajec. Počet hnízdění závisí na množství hrabošů v příslušném roce. Dříve běžná sova stále ubývá v důsledku změn v zemědělství.

🦉 Sova pálená a sýček obecný jsou v Česku kriticky ohroženi!

Mláďata sovy pálené a vejce na hnízdě v kostelní věži

Sýčci úspěšně hnízí i ve speciálních budkách, tzv. sýčkovnicích

Sovy na lidských stavbách

Sýček obecný i sova pálená původně hnízili v přirozených dutinách, ať již ve stromech, či skalách, v posledních desetiletích však hnízí výhradně v lidských sídlech. Tento přesun byl způsoben úbytkem hnízdních příležitostí, především v souvislosti s mizením starých doupných stromů a rozptýlené zeleně (ovocných sadů, stromořadí či hlavatých vrb). Současná hnízdiště se nachází na zemědělských budovách, stodolách či v průmyslových areálech, kde jsou hnízda synantropních ptáků ohrožována modernizací budov, při nichž dochází k uzavírání dutin vhodných pro hnízdění. Zejména v místech výskytu sov je tedy ve spolupráci s majiteli pozemků potřeba zajistit ochranu stávajících hnízdišť. Sovám můžeme nabídnout i hnízdní budky, které instalujeme do míst s vhodnými biotopy mimo frekventované silnice. Vždy je ale potřeba mít na mysli, aby budky byly bezpečné a nedostupné pro savčí predátory (kuna skalní, kočka a potkan), čehož můžeme docílit oplechováním vletového otvoru či umístěním budek do míst, kam se predátoři nedostanou.

Sýček obecný

- kropenatá, nehybně sedící sovička

Prostředí: Parkovitá zemědělská krajina s mozaikou stromů, luk, polí. Vyžaduje nízké trávníky, na kterých sbírá žížaly pro mláďata. V současnosti je vázán na lidská sídla, především vesnice s hospodářskými budovami, ale nevyhýbá se ani větším městům (Ústí nad Labem, Teplice). Díky jeho částečně denní aktivitě ho v místech výskytu můžeme poměrně snadno spatřit.

Hnízdění: Jednou ročně snáší 3–7 bílých vajec, která klade do otvorů v budovách, např. do zděných holubníků, větracích šachet, výklenků a otvorů ve zdech, do dutin pod střešní krytinou. Dříve nejhojnější sova je dnes tou nejvzácnější.

Více o ekologii a ochraně sýčků:

www.birdlife.cz/sycek
www.facebook.com/OchranaSycka

Proč mizí a jak mu pomoci

Sýček obecný patří mezi nejohroženější ptáky ve střední Evropě, přitom ještě pro generaci našich prarodičů byl běžnou a široce rozšířenou sovou. V posledních desetiletích ale začal výrazně ubývat a nyní se na celém území Česka nachází posledních 100–130 hnízdních párů osidlujících především Ústecký a Středočeský kraj a jih Moravy. Hlavní příčinou poklesu početnosti sýčka je zemědělství, které vedlo k velkoplošnému úbytku vhodných stanovišť i potravy, ale zbytkové populace sýčků ohrožují i další nebezpečí. Především jde o střety s dopravními prostředky či různé technické pasti, zejména nádrže na vodu a umělé dutiny (viz str. 46–47). Sýčkům i jejich kořisti můžeme pomoci zvýšením pestrosti a mozaikovitosti naší krajiny, například extenzivní pastvou či ponecháním neposečených pásů trávy na zahradě. Výsadbou vhodných stromů (především původních místních ovocných odrůd), ponecháním starých doupných stromů či instalací hnízdních budek můžeme sýčkovitě obstarat prostor pro lov potravy, odpočinek a bezpečné hnízdění.

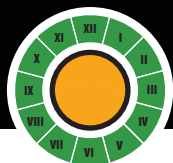
Stromy rád využívá jako posed při lovu, ale ve stromových dutinách už nehnízí

Sýčci se rádi sluní

Neposečené pásy trávy jsou vyhledávaným stanovištěm hmyzu a drobných savců

Pušтік obecný

- zavalitá sova s černýma očima

Prostředí: Naše nejpočetnější sova obývá listnaté i jehličnaté lesy, městské parky, hřbitovy či staré aleje. Loví hlodavce a ptáky.

Hnízdění: V přirozených dutinách stromů a v budkách. Hnízdo nestaví, jednou do roka snáší 3–5 bílých vajec.

Ve dne odpočívá ve vykotlaném kmeni

Naše synantropní sovy a jejich mláďata

Pušтік obecný

Sova pálená

Kalous ušatý

- štíhlá ušatá sova

Prostředí: Mozaika lesů, luk, křovin a polí, městské parky. V lidských sídlech často ve skupinách zimují v parcích a zahradách či na hřbitovech, kde se zdržují v korunách stromů.

Hnízdění: Hnízdo nestaví, využívá stará hnízda dravců a krkavcovitých ptáků. Jednou do roka snáší 4–6 bílých vajec. Pískavý hlas mláďat po celou noc žadonících o potravu někdy ruší lidi bydlící v okolí.

Místo odpočinku neboli deníště

Zimoviště kalousů často prozradí vývržky a trus pod stromem

Kalous ušatý

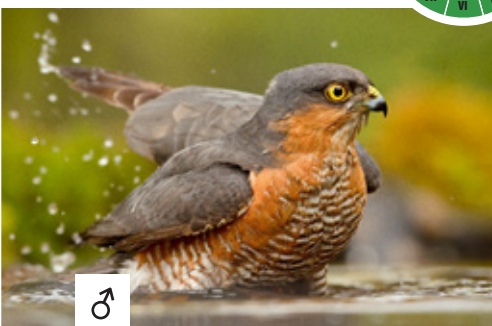

Sýček obecný

Délka: sýček obecný 25 cm < kalous ušatý 34 cm < sova pálená 36 cm < pušтік obecný 40 cm

♀

♂

Poštolky obecné dnes běžně hnízdí na balkonech v panelových sídlištích

Krahujec obecný

• pruhovaný obratný letec

Prostředí: Lesy a zemědělská krajina s lesíky. Do měst zpočátku zaletoval hlavně v zimě, v posledních desetiletích proniká stále více do městských periferií, klidnější městské zeleně i parků.

Hnízdění: Hnízdo z větviček staví zejména v jehličnanech u kmene několik metrů nad zemí. 1× ročně snáší 4–6 bílých vajec s modravým nádechem a tmavě hnědými skvrnami.

Dlouhý štíhlý ocas

Dravci a sovy v lidských sídlech

Životu v blízkosti člověka se přizpůsobili i někteří dravci a sovy. Původně skalní druhy hnízdí často přímo na budovách, ty ostatní někde v okolí a prostřední parků či zahrad využívají k lovu potravy. Se zhoršujícími se podmínkami v zemědělské krajině vznikají ve městech a na vesnicích nová společenstva včetně vrcholových predátorů. Ve stodolách a na statcích hnízdí běžně poštolky a vzácněji sovy pálené nebo i sýčci. Městské a průmyslové budovy, včetně vysokých komínů, obsazují poštolky, a pokud jim umístíme vhodnou budku, stále častěji i sokoli stěhovaví. Do okrajových zahradních čtvrtí zavítá i puštík obecný a na vysokých stromech, někdy i uprostřed sídliště, místy hnízdí kalousi ušatí. V obytných budovách se nejčastěji setkáváme s poštolkami, které rády obsazují různé výklenky a připravené budky, třeba i na nižších rodinných domech, ale často zahnízdí i nečekaně třeba v truhlíku na květiny na balkoně paneláku. Takového blízkosti dravých ptáků se není třeba obávat a není ani nutné nějak zvlášť omezovat své aktivity v okolí hnízda. Tu trochu nepořádku nám bohatě vynahradí nevšední podívanou a navíc působí jako výborný repelent na holuby.

Poštolka obecná

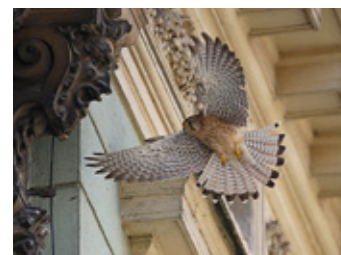
• třepetá se na místě

Prostředí: Otevřená kulturní krajina, pole, města. Ve městech populace stále roste.

Hnízdění: Na stromech v opuštěných hnízdech jiných ptáků, v budkách, na skalních římsách. Ve městech hnízdí zpravidla vysoko nad zemí ve výklencích budov, na věžích kostelů, ve větracích otvorech, ale i v květinových truhlících. 1× ročně snáší 4–6 světle žlutých, hustě rudohnědě skvrněných vajec.

♀

Křik poštolek můžeme slyšet i v historických jádrech velkých měst

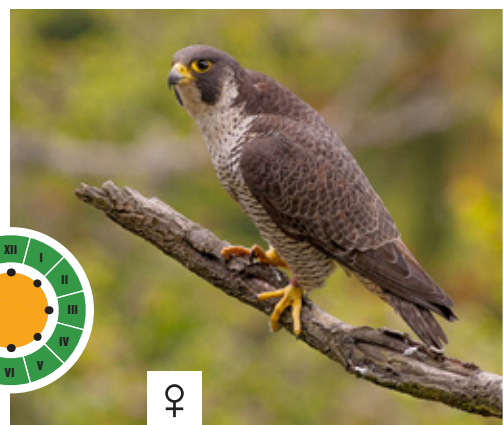
♂

Sokol stěhovavý

• vzácný, ve městech na vysokých budovách

Prostředí: Otevřená krajina, často se skalami. Vlivem nadměrného používání pesticidů u nás sokol po roce 1950 vymizel, dnes v Česku hnízdí okolo 100 párů. Vrací se i do měst (Prahy, Děčína, Mladé Boleslavi aj.), kde je vítaným druhem, protože snižuje počet městských holubů.

Hnízdění: Jednou ročně sokoli snáší 3–4 světle hnědá, hustě rudohnědě kropenatá vejce. Hnízdo si nestaví, spokojí se se skalními římsami. Ve městech hnízdí na budovách i v budkách, jež jsou pro ně umísťovány například na tovární komíny.

♀

Dospělý pták

Délka: poštolka obecná 31–37 cm < krahujec obecný 34 (M) – 41 (F) cm < sokol stěhovavý 45 cm (M) – 50 cm (F)

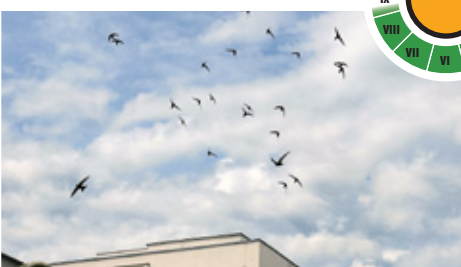
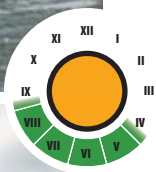

Rorýs obecný

- *píská a létá velmi vysoko*

Prostředí: Původně skály, dnes v lidských sídlech, zejména městech a místech s vysokými budovami. Za potravou zaletuje i nad lesy, hory, zemědělskou krajinu a vodní plochy.

Hnízdění: Na budovách pod střechami, ve spárách mezi panely, v dírách zdí, v budkách, výjimečně ve štěrbinách skal či stromových dutinách. Ploché hnízdo ze stébel a peří je zpevněné na vzduchu tuhnoucími slinami, jimiž je připevněné i k podkladu. Jednou ročně snáší 2–3 bílá vejce.

➤ *Rorýs v letu loví, odpočívá, páří se i spí!*

Mláďata na hnízdě v podstřeší

Budka pro rorýsy na obytném domě

- *Při podezření na ohrožení rorýsů a jejich hnízdišť kontaktujeme nejbližší inspektorát České inspekce životního prostředí.*

Ochrana hnízdišť

Početnost rorýsů u nás v posledních desetiletích výrazně klesá zejména v důsledku zateplování budov, při němž dochází k zániku dutin a znepřístupnění větracích otvorů. Rorýsi jsou věrní svému hnízdišti, a kde jednou vyhníždí, tam se opakovaně vracejí. Je-li hnízdní dutina zničena, trvá jim i několik let, než najdou novou. Řešení je přitom snadné. Základní pravidlo při zateplování je zachovat rorýsům přístup do jejich dutin. Pamatujeme při tom, že v době od 20. dubna do 10. srpna nesmíme do hnízdění rorýsů rušivě zasahovat! Jak správně postupovat při rekonstrukcích, zateplování i stavbě nových domů, najdeme na www.rorysi.cz.

Víme-li, kde rorýsi hnízdí, kontaktujeme koordinátora databáze hnízdišť Lukáše Viktoru na adrese viktora@birdlife.cz. Každé známé hnízdiště je cenou informací jak pro ornitology, tak pro vlastníka nebo provozovatele objektu, úředníka státní správy i stavební společnosti, které realizují rekonstrukce. I několik málo registrovaných hnízdišť v našem okolí může významně přispět k zachování místní rorýsí populace!

Co dělat s nalezeným mládětem?

Zhruba od poloviny května do začátku července vyvádějí naši ptáci mláďata. Často se stává, že takové ptáče nalezeme, ale jen málokdo si s ním ví rady.

- *růžové neopeřené mládě, často slepé*

Co se stalo: Vypadlo z hnízda při silném větru či dešti, nebo mohlo být vyhozeno predátorem či konkurentem, který chtěl hnízdo obsadit pro sebe.

Co s ním: Snažíme se najít hnízdo, mělo by být blízko. Pokud ho najdeme, pokusíme se mládě do hnízda vrátit. Jinak bohužel nemá šanci, na dokrmení je příliš malé.

- *mládě vidí, začíná mu vyrůstat peří*

Co se stalo: Vypadlo z hnízda, když bylo něčím vyrušeno, nebo se v hnízdě tísnilo hodně mláďat.

Co s ním: Snažíme se najít hnízdo, mělo by být blízko. Pokud ho najdeme, pokusíme se mládě do hnízda vrátit, jinak voláme záchrannou stanici. Kontakty najdeme na www.zvirevnouzi.cz. Centrální dispečink tel.: 774 155 155.

- *mládě je zcela opeřené, poskakuje, hlasitě křičí*

Co se stalo: Nic nepřírozeného! U pěvců je běžné, že ptáčata opouštějí hnízdo několik dní před vylétnutím a zdržují se v okolí, nejčastěji ukrytá v keřích. Je to způsob obrany proti predaci. Najde-li predátor hnízdo, zahynou pravděpodobně všechna mláďata naráz, takto mají některá šanci uniknout. Mláďata zůstávají v okolí hnízda ještě dva týdny po vylétnutí, rodiče jsou jim blízko a krmí je.

Co s ním: Nic! Pokud není viditelně zraněné a nejeví známky nemoci, potichu se vzdálíme. Ptačí rodiče pozorně sledují okolí. Jakmile odejdeme, mládě si najdou a nakrmí je. Je-li mládě na nebezpečném místě jako je silnice či chodník, odneseme ho do bezpečí, vyzvedneme na nejbližší keř, ne však dál než 100 m.

Nemusíme se bát, že by rodiče své mládě po našem doteku nepřijali, na rozdíl od mláďat savců, která pach člověka odrazuje. Rovněž dejme pozor, zda se v okolí nepohybuje kočka. Pokud ano, radši ji zažehňme. Máme-li sami doma kočku, nejlépe se ptákům zavděčíme, když ji alespoň po dobu vyvádění mláďat zavěšíme doma.

Dvoudenní mláďata kosa černého

Desetidenní mládě sýkory koňadry

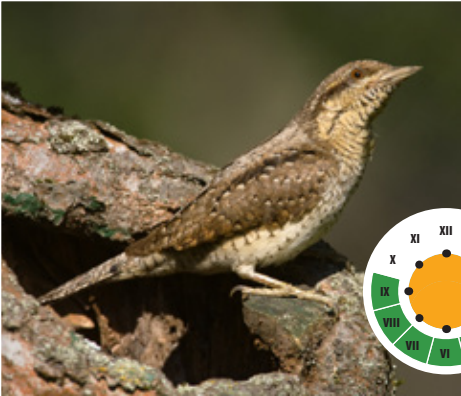

Asi dvoutýdenní mláďe koňadry je po opuštění hnízda krmeno rodičem

Tři týdny staré mládě sýkory koňadry

- *V případě, že je ptáče zraněné, dáme ho do krabice a zavoláme nejbližší záchrannou stanici; centrální dispečink: 774 155 155.*

Krutihlav obecný

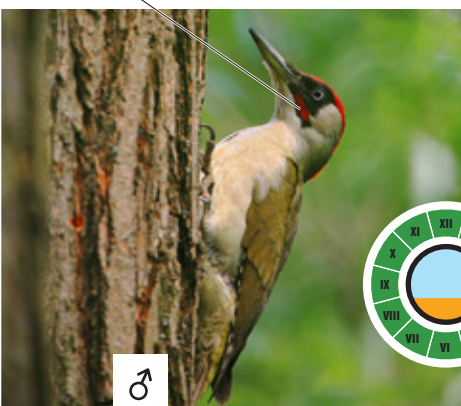
- velmi nenápadný, hnědě kropenatý

Prostředí: Sady, zahrady, otevřená krajina s loukami, remízy a stromy, městské parky.

Hnízdění: Přirozené stromové dutiny a budky, využívá i dutiny po datlovitých ptácích. Do trouchu na dně dutiny snáší samice 1–2x do roka 8–10 bílých vajec. Pohybuje se i po zemi, kde hledá mravence a jejich larvy, svou oblíbenou potravu.

Nápadný červený vous

♂

Žluna zelená

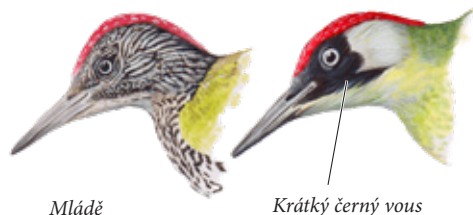
- zářivě zelená, létá vlnkovitě

Prostředí: Rozmanitá krajina s lesíky, remízy, samostatně stojícími stromy a loukami; sady, zahrady, parky.

Hnízdění: Vydlabává dutiny ve stromech napadených hnilobou nebo obydluje staré dutiny jiných ptáků. 1x ročně snáší okolo 6 bílých vajec. Často ji můžeme pozorovat, jak klove mravence z trávníku.

♀

Mládě

Krátký černý vous

Úly opatřené sítí proti žlunám

Žluny, mravenci a včely

Šplhavci a žluny zvláště jsou velcí konzumenti mravenců. Pokud se v mraveništech nebo i v trávníku na zahradách objeví na podzim a v zimě vyhrabané díry, pravděpodobně si takto žluna zpestřovala chudý zimní jídelníček. Včelařům mohou žluny přidělat starosti. Jakmile se naučí chodit do úlů, vracejí se a vyklouvají další díry. Opakovaně napadená včelstva sice nezahynou, ale jsou na jaře slabší. Včelaři znají více způsobů, jak úly zabezpečit: od zateplení ovčí vlnou, pod kterou se žluna nedostane, přes rozvěšení loje v okolí až po obalení úlů pletivem nebo ochrannou sítí, která musí být zespodu zabezpečena, aby se pod ní ptáci nedostali, a vypnuta, aby se do ní nezamotali.

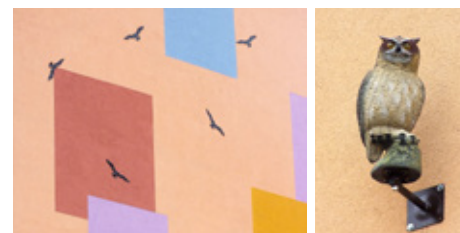
Poškozování fasád šplhavci

Polystyrenové zateplení dobře rezonuje a klepání do něj se výborně rozléhá. Šplhavci tak oznamují, kde je jejich teritorium. Tesají zde i mělké potravní otvory či se snaží vytesat hnízdní dutinu.

Odchyt nebo dokonce odstřel ptáka nikam nevede. Je to protizákonné a nešťastníka rychle nahradí jeho nástupce. Zbytečné je plašení pomocí nahrávek dravců či nepříjemných zvuků. Většinou ztratí nájemník nervy dříve než vandal. Atrapy sov jsou vyhozené peníze – šplhavci jsou denní ptáci a na odpočívající sovu útočí. Černé siluety dravců na fasádách jsou dalším omylem – šplhavcům připomínají poškozené místo na kůře, kde bude jednodušší vytesat otvor. Po dobu jarních měsíců, které jsou nejkritičtějším obdobím, může ptáky odradit maketa dravce s výraznými znaky krahujce, tedy žlutými očima a vlnkováním, zavěšená v blízkosti domu tak, aby se pohybovala ve větru. Nejméně jednou za týden je třeba měnit její pozici, aby si na ni ptáci nezvykli. Dalším řešením je napnout na fasádu pletivo. To však musí být dobře přichyceno a nesmí nikde odstávat, aby se ptáci nedostali pod něj.

Ideální je problém předcházet již při zateplování budovy a použít minerální vatu, která nezni dutě. Jedná se však o násobně nákladnější řešení, než je polystyren. Účinným opatřením je **oplechování rohů a podstřeší** v kritických místech zastíněných stromy v šířce 50 cm na obě strany rohu. Tato místa lze také zateplit podle tzv. protivandalské normy, která brání okopu do výše 2 m, **pancéřovou perlinkou nebo drátěným rabicovým pletivem a dvojíto venkovní stěrkou**. Pomůže i zkrácení větví v blízkosti domu.

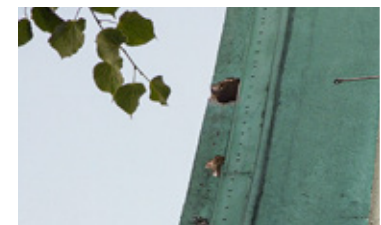
Když dutiny po šplhavcích opravujeme, musíme se přesvědčit, že je neosídlili další živočichové. **Bezpečným obdobím pro opravy i pro kácení stromů či řezání větví je září a říjen**, kdy můžeme případné nájemníky bezpečně vystěhovat. **Nejhorší je vyplňovat dutiny montážní pěnou v zimě a v létě!** Můžeme tak zaživa zazdít třeba kolonii chráněných netopýrů, kteří nám nijak neškodí. A zamysleme se, zda je nutné pokácet starý strom v rohu zahrady. Připravíme tak šplhavce o přirozené hnízdiště a zdroj potravy a zvýšíme pravděpodobnost, že zkusí tesat do fasády.

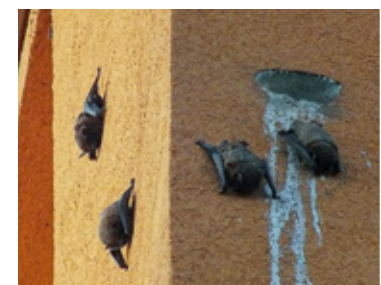
Siluety dravců ani makety sov nemají na ptáky (navzdory představám široké veřejnosti) žádný plašící efekt

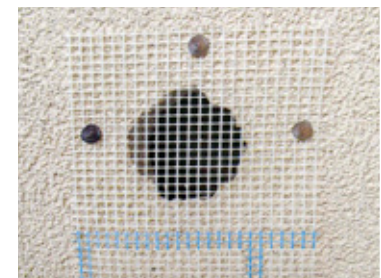
Strakapoud velký patří k nejčastějším vandalům fasád

Typické potravní otvory v zateplení

Dutiny šplhavců v zateplení velmi často obsazují netopýří kolonie

Aby při opravě otvoru v zateplení nedošlo k zazdění dalších živočichů osídlujících dutiny po šplhavcích, je možné použít tzv. jednosměrné uzávěry – musí být ale použity metodicky správně a pouze ve vhodném ročním období!

Bílý týl

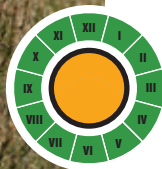
♀

Strakapoud velký

• trojbarevný šplhavec

Prostředí: Lesy, zahrady, parky, rozptýlená stromová zeleň. V zimě často zalétá na krmítka.

Hnízdění: 1x ročně snáší 5–6 bílých vajec do dutiny vytesané ve stromě, někdy i v polystyrenovém zateplení staveb. Fasádu nepoškozuje jen hnízdními dutinami, ale i během hledání hmyzí potravy, o jejímž výskytu ho falešně informuje dobrá rezonance polystyrenového obkladu. Při vybírání vajec a mláďat hnízdního druhu strakapoud zvětšením vletového otvoru znehodnocuje i ptačí budky.

Červená skvrna v týle

Mládě má červené temeno

Na jednom starém stromě žije až 100 druhů různých organismů!

Staré stromy a mrtvé dřevo

Staré stromy a mrtvé dřevo jsou důležitým a nepostradatelným prvkem v krajině. Často staleté velikány i jejich torza jsou nejen krásné na pohled, ale tvoří i důležitá stanoviště pro řadu živočichů (především hmyz), rostlin a hub. Ptáci je využívají jako místo k odpočinku a sběru potravy či k hnízdění, zvláště mají-li v sobě dutiny. Staré stromy v lidských sídlech zvyšují přírodní rozmanitost okolí našich domovů, a zaslouhují si tak naši ochranu.

Strakapoud jižní

• černý proužek nezasahuje do týla

Prostředí: Začal se u nás objevovat od 50. let minulého století. Osidluje převážně urbánní prostředí v nižších polohách, parky, zahrady, sady, zejména na jižní a střední Moravě.

Hnízdění: Tesá dutinu ve stromě, někdy každý rok novou, jindy po několika let osidluje stejnou. Jedenkrát ročně snáší okolo 5 bílých vajec.

Typický vlnkový let strakapoudů

Strakapoud malý

• strakapoud velikosti vrabce

Prostředí: Světlé a menší lesy, rozptýlená stromová zeleň otevřené krajiny, při březích toků, sady, zahrady, parky.

Hnízdění: V trouchnivějších částech stromů buduje dutinu, do níž 1x ročně snáší 5–6 bílých vajec.

Kresba zad strakapoudů

Černý proužek sahá až do týla

Bílé pole není přerušeno černým proužkem

Velké bílé skvrny

Strakapoud velký

Příčné bílé pásy

Strakapoud jižní

Strakapoud malý

Šiška zaklíněná v kůře stromu

Požerky strakapouda

Délka: strakapoud malý 14–16,5 cm < strakapoud jižní 23–25 cm < strakapoud velký 23–26 cm

Straka obecná

• černobílá s dlouhým ocasem

Prostředí: Otevřená krajina s lesíky, loukami, poli, skupinami stromů. V poválečném období osídlila i městské zahrady, parky a hřbitovy a nyní obývá prakticky celá města včetně center a panelových sídlišť. V zimě se může sdružovat do hejn až o stovkách kusů.

Hnízdění: Typické kulovité hnízdo ze suchých větví umístěné v korunách stromů je po opadu listů dobře viditelné. Hnízdní kotlinka je zpevněná tlustou vrstvou hlíny a vystlaná jemnějším rostlinným materiálem. Nad hnízdem je z větví zbudovaná ochranná stříška. Straka 1× ročně snáší 5–6 zelenkavých vajec s olivově hnědým skvrněním.

Kulovité stračí hnízdo se stříškou u frekventované cesty na pražském Opatově

Vzpřímeně si vykračuje

Sojčí pírk (křídlní krovka)

Sojka obecná

• skřehotavý hlas a modrá pírk

Prostředí: Lesy všeho druhu (zejména s dubem) i pestrá otevřená krajina s křovinami a lesíky. Od konce 20. století začala pronikat do městských parků a zahrad.

Hnízdění: Hnízdo ze suchých větví staví v korunách stromů, nejčastěji jehličnanů. Zelenkavá vejce s jemným hnědým skvrněním snáší 1× ročně v počtu 5–7 kusů.

Bílý kostřec patrný v letu

Očištění pověsti straky a sojky

Řada lidí považuje straky a sojky za škůdce, přestože jde o nesmírně inteligentní a krásné ptáky, kteří mají v prostředí svoji roli jako všichni ostatní. Krkavcovití, k nimž straky a sojky patří, jsou všežravci a příležitostní predátoři, kteří s oblibou vybírají ptačí hnízda. Ve zdravém a bohatém prostředí s dostatkem úkrytů to ovšem patří k dynamice přírody, kdy žádný predátor nemůže způsobit vyhubení své kořisti. Jídelníček městských strak navíc obsahuje méně živočišné potravy než u venkovských příbuzných, protože je pro ně mnohem snazší využívat zdejší četné zdroje (odpadky), než hledat hnízda a riskovat útok rodičů. Vědecké studie opakovaně prokazují, že za úbytkem drobných pěvců musíme hledat jiné příčiny – především chemickou zátěž a s ní spojený úbytek potravy v podobě drobného hmyzu. Bylo by neomluvitelné, kdyby člověk za své chyby trestal straky a sojky. Měli bychom se spíš radovat, že se alespoň někteří ptáci dokáží vyrovnat s nástrahami, které jim připravujeme. Ostatně i straky se svými opevněnými hnízdy a tajnými hromadnými nocovišti, stejně jako překvapivě nenápadné sojky, schopné i docela hezky, ale velmi vzácně zpívat, poskytují dostatek možností k pozorování a obdivu.

Příčiny mortality ptáků

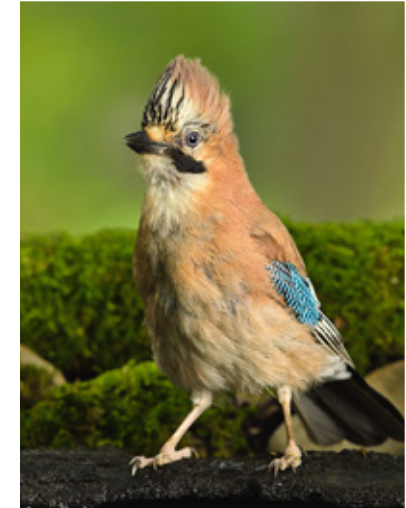
Příčiny ptačí úmrtnosti jsou přirozené, jako je predace a nemoci, a nepřirozené, způsobené lidmi a jejich činností (zejména v důsledku úbytku přirozeného prostředí). Žebříček příčin mortality je založen na údajích z USA a Kanady (U.S. Fish and Wildlife Service 2017 (viz www.fws.gov), Calvert a kol. 2013), ale na základě dostupných dat předpokládáme, že v Evropě je situace velmi podobná.

Největší zabíjací ptáků

1. potulné a domácí kočky – miliardy ptáků ročně
2. kolize s budovami (nárazy do skel a v důsledku zmatení kvůli světelnému znečištění) – stovky milionů ptáků ročně
3. střety s dopravními prostředky – stovky milionů ptáků ročně
4. otravy pesticidy – desítky milionů ptáků ročně
5. střety s dráty el. vedení, úrazy el. proudem na sloupech – desítky milionů ptáků ročně

Jak může pomoci každý z nás

1. účastnit se monitorovacích programů a zadávat své údaje do databází, jako jsou birds.cz, rorysi.cz, zastavky.birdlife.cz/ptaci-pasti.html
2. doma, v práci a všude kolem sebe zabezpečit skleněné plochy proti nárazům ptáků
3. zabezpečit nádrže s vodou, komíny, okapy a jiné pasti
4. držet kočky doma
5. omezit používání chemie na své zahradě
6. podporovat šetrně hospodařící zemědělce

Sojka po koupeli

Mládě straky obecné

Kavka obecná

- *vzpřímeně si vykračuje v šedém kabátku*

Prostředí: Původně staré lesy, skály a hradní zříceniny. V 70.–90. letech 20. století významně ubyla. Poté početnost vzrůstala, ale nyní hnízdí prakticky jen v blízkosti lidských sídel. V zimě k nám táhnou kavky ze severovýchodu a tvoří smíšená hejna s havrany.

Hnízdění: V budovách ve výklencích, větracích otvorech, komínech, na půdách, v dutinách stromů, šterbinách skal. Jednou ročně snáší 4–5 světle modrozelených vajec s černohnědými skvrnami. Hnízdo z větviček vystýlá rostlinnými stébly, chlupy, perím apod. Velikost hnízda závisí na umístění, přidáváním materiálu při opakovaném hnízdění může být až přes metr široké a vysoké.

- *Kavky jsou společenější ptáci, kteří hnízdí v koloniích. Ve městech si oblíbily věže, podkroví a staré nepoužívané komíny, ve kterých hnízdí i v centrech měst.*

Zespoda šedá křídla

Často létá v páru

Havran polní

- *černý s leskem, špičatý zobák*

Prostředí: Nižinné zemědělsky využívané oblasti s lesíky, často v blízkosti vodních toků. Ve městech na parkovní, hřbitovní a jiné stromové zeleni. Cizí havrani ze severovýchodu k nám přilétají do nížin zimovat, známí jsou svými hromadnými odlety na nocoviště v lužních lesích, ale i ve městech, na která se slétají v mnohdy obrovských hejnech.

Hnízdění: Hnízdí v koloniích ve větvích vysokých stromů. Hnízdo ze suchých větviček zpevňuje hlínou a vystýlá suchým listím a travou. Tři až pět světle modrozelených vajec s hustým tmavě šedým skvrněním 1x ročně snáší.

Mladý pták nemá lysinu u kořene zobáku

Délka: kavka obecná 30–34 cm < havran polní 41–49 cm

Nocoviště havranů

Naši havrani odlétají v zimě do Francie, zatímco u nás tráví zimu populace ze severovýchodu. Sdružují se do až tisícíhlavých hejn, ve kterých létají za potravou na pole. Před setměním se pak společně vracejí na nocoviště, která bývají na stromech podél řek. Večerní slet či ranní rozlet havranů, při němž se za doprovodu hlasitého krákání obloha doslova zatáhne jejich černými těly, tak od prosince do února nabízí velmi nevšední zážitek.

- *Příklady hromadných nocovišť: České Budějovice, Kralupy nad Vltavou, Pardubice (park u nádraží), Praha (Dejvice, Letňany).*

Večerní slet havranů na nocoviště

Hnízdiště havranů

Hnízdní kolonie havranů vznikají v parcích zejména v blízkosti řek, kde mohou hlukem a trusem obtěžovat obyvatele. Z hygienického hlediska však nejsou havrani lidem nebezpeční. Naopak, fungují jako zdravotní policie, když odklízejí mršiny a zbytky jídel. Jedná se vlastně o velkou vzácnost. Havrani u nás hnízdí jen na několika lokalitách a jejich početnost v Evropě stále klesá. Kolonie navíc nejsou trvalé a časem se přestěhují, i když mohou fungovat řadu let. Havrani patří k nejinteligentnějším ptákům a vedou bohatý společenský život. Přímo ve městě nám tak poskytují jednu z mála příležitostí pozorovat poutavé přírodní procesy skutečně zblízka.

Havraní hnízda v kolonii

Opatření při konfliktech lidí a havranů

Havran polní je zařazen v Červeném seznamu ČR jako zranitelný druh a je chráněn zákonem o ochraně přírody a krajiny.

- zvýšená údržba ploch a mobiliáře v kritických lokalitách v době hnízdění (od poloviny března do konce června)
- omezování rozšiřování a vzniku nových kolonií (ve stávajícím legislativním rámci)
- cílený ořez stromů zabraňující havranům postavit nová hnízda; je možný jen ve spolupráci s městským úřadem a zkušeným arboristou, a to jen na místech, kde je hnízdění havranů nejkonfliktnější; provádí se výhradně v předhnízdním období, nejpozději do poloviny února

- *Příklady hnízdních kolonií: České Budějovice (centrum města), Chrudim, Praha (Hlavní nádraží, nám. Ch. Masarykově), Tábor (Husův park u nádraží, Pražské sídliště).*

Špaček hnízdící v dutině ve starém stromě

Bobule bezu černého jsou vítanou potravou např. pro pěnice černohlavé

Výroba hmyzích domků je výbornou zábavou pro celou rodinu nebo školní kolektivy

Zahrada pro ptáky

Živá zahrada, na které je stále co pozorovat, nedá zase tolik práce. Stačí v ní vytvořit prostředí blízké okolní přírodě a šetrně o ni pečovat.

Rostliny

Čím pestřejší je skladba rostlin různých druhů, stárí i vegetačních pater, tím více obyvatel zde najde potravu, úkryt a místo k rozmnožování. Upřednostňujeme místní odrůdy před exotickými, protože každý organismus je v přírodě mnoha vazbami spojen s ostatními a domácí rostliny jsou našemu prostředí nejlépe přizpůsobeny. Základem je živý plot z bobulonosných keřů, který poskytuje hnízdní příležitosti pěnicím a kosům. V době květu lákají keře hmyz, na podzim nabídnou plody, které zůstávají ozdobou zahrady a zdrojem potravy až do zimy.

V korunách stromů hnízdí hrdlička zahradní, hřivnáč nebo drozd. Zvonci dají přednost jehličnanům a tujím. Třešeň na zahradě přiláká špačky, nízký trávník kosa či rehka, bodláky a máčky zase stehlíky. Medonosnou rostlinou i zdrojem bobulí je břečtan, který je také vhodným zimovištěm hmyzu a třeba pro konopky představuje dobré místo ke stavbě hnízda. Nezapomeňme vysadit také okrasné trávy, letničky a trvalky, které se vejdou i na malou předzahrádku nebo balkonový truhlík. Jejich květy lákají hmyz, nestříhejme je ale hned po odkvětu, aby mohly vytvořit semena. I ta jsou vítaným zdrojem potravy.

Rozmanitost biotopů

Abychom do zahrady přilákali různé živočichy, vytvoříme v ní rozmanitá prostředí. Kamenná zídka nebo hromádka kamení slouží jako úkryt a místo k vyhřívání ještěřek. Jezírko s pozvolným sklonem břehu ubytuje žáby, čolky a vodní hmyz i jejich vývojová stadia a zároveň poslouží jako napajedlo. Větve po ořezu nestěpkujeme, ale v rohu zahrady z nich navršíme hromadu, v níž najde úkryt nejen červenka, střízlík či vrabec, ale i ježek nebo užovka. Staré stromy nekácíme, alespoň jeden ponecháme jako stanoviště pro hmyz, navíc může poskytnout hnízdní dutinu třeba pro sýkory. Také spadlé listy nehrabeme všechno hned na podzim, ale ponecháme ho alespoň na části zahrady až do jara. Je přirozenou ochranou půdy proti zámrazu, poskytne zimoviště hmyzu a na jaře z něj máme vydatnou listovku, kterou použijeme místo rašeliny.

Péče

Při kosení trávy ponecháme vždy neposečený pruh pro úkryt hmyzu a dozrání semen. Při hnojení dáváme přednost organickým nebo organicko-minerálním hnojivům, osvědčený je kompost a chlévský hnůj. Chemická hnojiva a pesticidy ničí plevele a otravují hmyz, a ptáky tak připravují o potravu. Snažme se, aby zahrada představovala prostředí v biologické rovnováze. Každý živý organismus má v přírodě své místo, proto není nutné škůdce či plevele chemicky hubit. Jde to i šetrněji. Zrytím záhonů na jaře larvy a kukly vystavíme nízkým teplotám a nabídneme prostřený stůl ptákům. Vytvořením úkrytů v podobě svazků větviček, snopečků slámy nebo špalíčků s navrtanými různě velkými otvory nalákáme přirozené predátory – sluněčka, pestřenky, zlatoočka. Plevel nechme alespoň místy růst nebo jej vytrhejme a nechme ležet mezi řádky, abychom neodnášeli z půdy živiny. Zapůsobí jako mulč, pomůže půdě udržet vlhkost a zlepší její kvalitu.

Pítka a koupátka

Voda je pro ptáky nezbytná celoročně. Zejména v horkých letních dnech však může být vzácná. Nabídněme proto ptákům stálý zdroj vody. Stačí miska pod květináč, kterou pravidelně doléváme. Na dno umístíme kamének, jenž vyčnívá nad hladinu – poslouží jako ostrůvek pro topící se hmyz. Využít můžeme i pařez či vydlabaný kus kmene, ve kterém se drží voda. V zimě položíme na hladinu plovoucí předmět (třeba korkový špunt), aby voda tak rychle nezamrzala.

Rostliny pro ptačí zahradu

Stromy: jablň, třešeň, jeřáb, vrba, bříza, lípa, buk, dub.

Keře: bez, kalina, hloh, brslen, dřítál, růže šípková, pámelník, trnka, ptačí zob, líska, krušina, rybíz, angrešt, ostružiník, maliník.

Kvetoucí byliny: třapatka, čechrava, hlaváč, astra, kopretina, krvavec toten, kohoutek, chrpa, šťovík, divizna, chrastavec, třezalka.

Ostatní rostliny: popínavky (břečtan, přísavník, psí víno), suchomilné trávy, jetel rolní (zaječí ocásky), vřes, skalník, dobromysl, šalvěj, mateřídouška, levandule, máčka, okrasné bodláky, divoká mrkev, slunečnice, rozmarýn, máta, brutnák lékařský.

Suché trsy trav v zimě poskytují útočiště hmyzu

Pítka slouží také ke koupeli

Třapatky, mateřídoušky, řebříčky či floxy jsou zdrojem nektaru pro včely, čmeláky a motýly

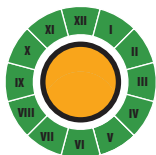
➤ Odměnou za šetrný přístup k zahradě nám bude množství živočichů, kteří nás nejen potěší, ale ještě nám na zahradě pomohou. Další tipy najdete např. na www.ekozahrady.com.

Sýkora koňadra

• černý pruh na žlutém břiše

Prostředí: Lesy, remízy, parky, zahrady, sady. Častý host krmítek.

Hnízdění: Typický obyvatel ptačích budek. Kromě stromových dutin hnízdí i v dutinách a škvírách všeho druhu – v pumpách, poštovních schránkách, trubkách, polystyrenovém zateplení, podstřeší aj. 2x ročně snáší i více než 10 bílých vajíček s červenohnědým skvrněním. Hnízdo z mechu a suché trávy vystýlá srstí a chmýřím.

Shodné
pro všechny
zobrazené
druhy

Sýkora uhelníček

• černobílá hlava

Prostředí: Jehličnaté a smíšené lesy, parky. Zalétá na krmítko.

Hnízdění: Hnízdí i 3x ročně v dutinách stromů, v budkách, v zemních děrách, u paty pařezů, ve škvírách. Staví hnízdo z mechu, které vystýlá chlupy, chmýřím, peřím. Snáší 6–10, ale i víc červeně skvrněných vajec s bílým podkladem.

Sýkora modřinka

• modrá čepička

Prostředí: Listnaté a smíšené lesy, remízy, parky, zahrady, aleje. Navštěvuje krmítka.

Hnízdění: Hnízdí ve stromových dutinách a v budkách, ale i v pumpách, zateplení domů a dalších škvírách. Hnízdo z vrstvy mechu vystýlá peřím, srstí i žíněmi a 1–2x ročně snáší 10 a více bílých vajec s jemným červenavým skvrněním.

Matná černá

Bílé
okraje
letek

Lesklá černá

Bílá
skvrnka
u
kořene
zobáku

Severoevropský
poddruh

Středoevropský
poddruh

Sýkora lužní

• velká rozpitá skvrna na bradě

Prostředí: Vlhčí jehličnaté lesy a stromová zeleň podél vodních toků. Méně v nížinách velkých řek. V zimě se hejtnka potulují v olšových a březových hájích i v zahradách. Vzácně na krmítku.

Hnízdění: Vydlabává dutiny v ztrouchnivělých částech stromů, hlavně vrb a bříz. Hnízdo staví z lýka, kůry, stébel, srsti, peří. 1x ročně snáší okolo 8 bílých vajec, s drobnými červenými skvrnkami.

Sýkora babka

• malý černý flíček na bradě

Prostředí: Listnaté a smíšené lesy, parky, sady, zahrady, háje. Upřednostňuje okolí vodních toků a nižší polohy. V zimě zalétá na krmítko.

Hnízdění: Hnízdí v dutinách, které si sama vytesává v trouchnivějícím dřevě stromů. Budky příliš nevyhledává.

Mechové hnízdo vystýlá srstí, peřím či žíněmi. Hnízdí 1–2x ročně a snáší 7–9 bílých, červenohnědě skvrněných vajec.

Mlynařík dlouhoocasý

• černobílá kulička s dlouhým ocasem

Prostředí: Světlé listnaté a smíšené lesy s křovinným patrem, otevřená krajina s mozaikou hájků, pásů křovin, dřevinným porostem podél vodotečí, parky, zahrady, hřbitovy. V zimě tvoří smíšená hejtnka se sýkorami.

Hnízdění: Kulovité hnízdo s bočním vletovým otvorem staví na stromech. Základ z lýka je protkaný mechem, lišejníky, pavučinami, chmýřím z vrb a topolů. Peří ve výstelce pochází často od slepic a bažantů. Hnízdí 1x ročně a snáší okolo 10 špinavě bílých vajec s drobnými hnědočervenými skvrnkami.

Klasická dřevěná budka s oplechovaným vletovým otvorem

Dřevocementová budka firmy Schwegler

Budky a další hnízdní příležitosti

Řada ptáků si nestaví vlastní hnízda, ale využívá k hnízdění stromové dutiny, které obydli i další živočichové jako hmyz, pavoukovci nebo netopýři. Přirozené dutiny a skuliny vznikají buď po odlomení větví, v prasklinách pod kůrou nebo po zásahu bleskem. Velká část dutin je ale vytesána šplhavci. Starých stromů s potřebným obvodem kmene vhodných k tesání dutin však ubývá a v nové zástavbě je zpravidla nenajdeme vůbec. V takovém prostředí pak můžeme nedostatek přirozených dutin vynahradit nabídkou budek. Aby skutečně pomáhaly a nestaly se spíše ekologickou pastí, je třeba dodržovat několik pravidel.

Jak získat budku

Budku si můžeme koupit již hotovou nebo jako skládačku, kterou si sami sestavíme. Vybíráme ve specializovaných obchodech například na internetu nebo v chráněných dílnách, a to jen takové budky, které mají správné rozměry a splňují bezpečnostní požadavky. K dostání jsou i dřevocementové budky, jejichž hlavní výhodou je téměř neomezená životnost a odolnost proti predátorům, jejich pořízení je však nákladnější.

Druhou možností je postavit si budku sami z vlastních zdrojů. Jako materiál použijeme prkna, která zvenku do hladka ohoblujeme, abychom neulehčovali uchycení se na stěně predátorům (ze stejného důvodu se vyvarujeme bidýlek). Uvnitř ponecháme dřevo drsné, aby se po vnitřní stěně ptáci dobře dostávali ven. Dno vsazujeme zásadně mezi stěny, aby na něj nezatékala voda. Hotovou budku natřeme netoxickým nátěrem pro venkovní použití.

Tabulka: Základní typy budek, jejich rozměry a obyvatelé

Typ budky	Obyvatelé	Dno (cm)	Vletový otvor (průměr v cm)	Výška vletového otvoru ode dna (cm)
Sýkorník	Sýkory, lejsek bělokrký, vrabec domácí a polní, brhlík lesní, rehek zahradní	12 × 12	3,2–3,5	20
Špačník	Špaček obecný	16 × 16	4,5	25
Polobudka (rehkovník)	Rehek domácí, konipas bílý, červenka obecná, lejsek šedý	12 × 12	asi dvě třetiny přední stěny chybí	

Umístění

Budky věšíme do výšky kolem 2 m ideálně na drátěné ucho za větev, je s nimi pak snadnější manipulace v případě potřeby převěšení či opravy. Budka musí být odkloněna od stromu, aby do ní nezatékala voda stékající při dešti po kmeni. Do zadní stěny zatlučeme dva až čtyři hřebíky, o něž se pak budka opírá, a střecha ani záda se nedotýkají kmene. Polobudku umístíme na trám pod střechem či do výklenku obytného domu, garáže nebo zahradního domku.

Dvě budky stejného typu by od sebe měly být vzdáleny asi 60 m, aby hnízdící ptáci měli dostatečně velká potravní teritoria a byli schopni nalézt dostatek potravy pro své potomstvo. Vletový otvor směřujeme nejlépe na jihozápad, raději se vyvarujeme severu, kde je nejmenší doba slunečního svitu, a západu, odkud často fouká vítr.

Bezpečnost

Častým predátorem budek je strakapoud, který tesáním rozšíří vletový otvor nebo vytesá díru zboku. Bráníme se mu oplechováním vletu, případně i boční stěny. Kuny a kočky dokáží tlapkou dosáhnout dovnitř a ptáky vytáhnout. Přístup jim ztížíme pomocí dřevěného hranolku o šířce 4 cm, který přitlučeme na vnitřní stěnu 1 cm pod vletový otvor.

Péče

Budku jednou za rok po sezoně vyčistíme a zkontrolujeme, zda je dobře připevněna a zda se nerozklížila. Proto musí být přístupná a otevíratelná pomocí odklápací stříšky nebo přední či boční stěny. V průběhu září z budek v rukavicích špachtlí odstraníme stará hnízda. Hnízdní materiál je živou půdou pro parazity a také ulehčuje predaci – hnízdící ptáci se na hromádce se podestýlce přibližují vletovému otvoru, kam na ně predátor snadno dosáhne. Případná hnízda sršní nebo vos bez obav odstraníme, na podzim jsou už roje odumřelé. V čistých budkách pak mohou ptáci bezpečně přespávat za chladných nocí.

Další podpora hnízdění

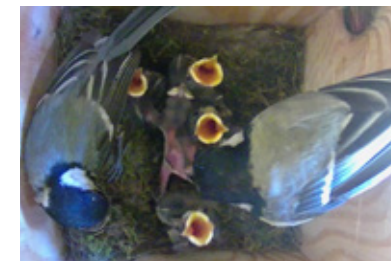
Ptáky, kteří si stavějí otevřená hnízda, podpoříme výsadbou hustých keřů (pámelníku, dřínu) či popínavých rostlin (břečťanu). V řídkých keřích svážeme několik větví k sobě ve výšce asi 1 m nad zemí, a tak je zahustíme. V rohu zahrady ponecháme hromadu větví, v níž může zahnízditi například červenka nebo střízlík.

Polobudka neboli rehkovník

„Předsíňka“ před vchodem do budky zabraňuje predátorům, aby tlapkou dosáhli dovnitř

➤ Pořídíte si budku, ve které je instalována kamera. Pomocí mobilní aplikace můžete sledovat, co se děje uvnitř.

➤ Vždy upřednostňujeme ponechání starých doupaných stromů před vyvేశováním budek!

Chocholouš obecný

- nenápadně pobíhá se vztyčenou chocholkou

Prostředí: Původně stepní druh. Vzácně k zastížení na otevřených místech s řídkým porostem bylin, obzvláště na staveništích, rumišťích, sídlištích, na farmách, u silnic a železnic.

Hnízdění: Téměř nenalezitelné hnízdo tvoří mělká jamka vystlaná suchým rostlinným materiálem ukrytá pod trsem trávy. Čtyři našedlá vejce s hnědým skvrněním, které je hustější a hrubší na tupém pólu, jsou snášena 2x ročně.

Snáška mívá čtyři vejce

Mláďata ve stáří dvou dní

Šest dní stará mláďata

Chocholouši u nás tráví i zimu

Kritický úbytek

V dobách, které si starší generace ještě pamatují, patřil chocholouš obecný k hojným ptákům okrajů měst, vesnic i polních cest. K typickým vzpomínkám pamětníků patří zimní obraz hejtna chocholoušů vybírajícího natrávené obilky z koňských koblížků na zasněžené ulici. Během 2. poloviny 20. století však chocholouš z většího našeho území zmizel. Dnes ho zahlédneme pouze lokálně na větších staveništích, v novějších obchodních a průmyslových zónách a u hnojišť v okolí kravinů. Za jeho vymírání může pravděpodobně homogenizace a zarůstání původně pestré zemědělské krajiny a velmi nízká hnízdní úspěšnost na antropogenních staveništích. Chocholouš hnízdí na zemi na okrajích trávníků a řídké porostlých půd, vzácně i na plochých střeších. Většina jeho hnízd bývá zničena při příliš častém sekání trávy a rychlém postupu stavebních prací. Pro přežití druhu v Česku je nutné důsledně chránit před sekačkou, buldozerem i zemědělskou technikou každé jednotlivé hnízdo chocholouše, ať se nachází kdekoli.

- Během zimy jsou chocholouši nejčastěji k zastížení kolem zemědělských farem a na polních hnojištích.

Co dělat při nálezu hnízda chocholouše nebo jiného vzácného druhu

Chocholouš obecný patří mezi zvláště chráněné druhy živočichů a je zákonem zakázáno úmyslně ničit jeho obsazená hnízda. Pokud nalezneme hnízdo chocholouše na místě ohroženém lidskými aktivitami, měli bychom kontaktovat správce (vlastníka) pozemku a domluvit s ním dočasnou bezzásahovou zónu několika metrů v okolí hnízda po dobu 1 měsíce v případě hnízda s vejci a 20 dnů v případě hnízda s mláďaty.

Většinou jsou správci pozemků ochotní, někdy může být komplikované najít tu správnou osobu. V případě městských trávníků hledáme na odboru životního prostředí příslušného městského úřadu, silniční příkopy seká správa silnic, případně ředitelství silnic a dálnic.

Je dobré po domluvě dočasně vyznačit bezzásahový prostor hnízdiště bezpečnostní páskou se zákazem vstupu. Instalací značení bychom neměli strávit více než 10 minut. Chocholouši rodiče jsou celkem tolerantní, ale dlouhými či častými kontrolami můžeme na hnízdo upozornit predátory.

Pokud se nepodaří domluvit ochranu hnízda, je možné požádat o asistenci oblastní inspektorát České inspekce životního prostředí (ČIŽP), který odložení prací na pozemku zajistí právní cestou.

Hnízdo chocholouše je mělká jamka dokonale skrytá v okolním porostu

V okruhu několika metrů kolem hnízda umístíme dobře viditelnou bezpečnostní pásku.

Umělé hnízdo pro jiříčky (nahore) a vlaštovky lze vyrobit nebo zakoupit

Obtěžující trus zachytáváme na polici umístěnou pod hnízdy, ze které jej snadno smeteme koštětem

V suchém období mají ptáci potíže najít vlhkou hlínu na stavbu hnízd. Pomůžeme jim udržováním louží na cestách nebo mokré hlíny v misce.

Ochrana hnízd

Pozorování hnízdících jiříček a vlaštovek je úžasná podívaná, jejich trus ale znečišťuje fasádu. Zabráníme tomu tak, že 30–40 cm pod hnízdy umístíme destičky zachycující trus, který z nich po hnízdění pohodlně smeteme.

Dnešní fasády tvoří nátěry na bázi silikonových barev, které jsou nenasákové a samoomyvatelné – každý větší déšť je smyje. Bohužel pro ptáky však na nich hnízda nedrží a po zatížení vejci a mláďaty často padají. Pomůžeme jim instalací nasákové podložky, o níž mohou hnízda opřít.

Jiným řešením je vyvěšení umělých hnízd. Ta se používají i proto, aby se jiříčky neusazovaly v rozích oken, která se pak nedají otevírat. Investice je při tom přibližně stejná jako při instalaci zábrán z plošiny či na lanech komerční firmou.

✎ S veškerými úpravami hnízdišť počkáme na konec září, kdy jiříčky a vlaštovky odlétají. V hnízdní době je nerušíme!

Hrozí-li vlaštovčímu hnízdu pád v důsledku špatné soudržnosti materiálu, opatrně jej přeneseme do vhodné nádoby a umístíme na podložku na původním místě

Rorýsí školy

Již více než 50 škol v Česku se rozhodlo chránit hnízdní kolonie rorýsů na svých objektech nebo rorýsům nabídnout nové domovy vyvěšením budek. Chcete-li se zapojit, napište na springalive@birdlife.cz a navštivte stránky www.rorysi.cz/rorysi/rorysiskoly.

Každá škola, která se do programu zapojí, obdrží certifikát, pamětní tabulku na budovu prokazující, že patří mezi Přátele rorýsů, a materiály o ochraně ptáků, které může využít ve výuce.

Vlaštovka obecná

• *vesele švitoří, ocásek do „V“*

Prostředí: Především lidská sídla s chovem hospodářských zvířat. Za potravou létá často nad vodní hladinu, hromadně nocuje v rákosinách.

Hnízdění: V objektech s chovem dobytka hnízdí v koloniích. Miskovité hnízdo ze směsi hlíny, stébel a slin je shora otevřeno a jednou stranou připevněné ke zdi. Výstelku tvoří peří, srst či žíně. Bývá umístěné v budovách (stáje, chlévy, průjezdy apod.) na trámech, zdech a různých výstupcích. 1–2x ročně vlaštovka snáší 4 až 6 bílých vajec s červenohnědým skvrněním hustším u tupého pólu. Ubývá s modernizací venkova a ústupem chovu hospodářských zvířat.

Miskovité hnízdo vlaštovky uvnitř budovy

✎ Jedna jiříčka či vlaštovka během léta pochyťá až půl milionu kusů hmyzu!

Jiříčka obecná

• *bílý kostřec*

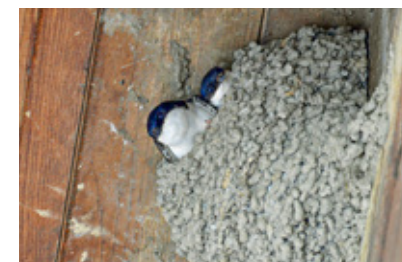
Prostředí: Otevřená krajina, v zástavbě. Za potravou zaletuje nad hospodářské usedlosti, louky, lesy.

Hnízdění: Nejčastěji v koloniích v zástavbě, mimo ni i pod mosty či na rozhlednách. Miskovité hnízdo ze směsi hlíny, stébel a slin je na rozdíl od vlaštovčího připevněno k podkladu nejen zezadu, ale i shora. Umístěno bývá pod střechami budov, pod balkony, v rozích oken a pod jinými výklenky. Výstelku tvoří suchá stébla, peří či srst. Jiříčka snáší 2x ročně 3–6 bílých vajec.

Délka: jiříčka obecná 13,5–15 cm < rorýs obecný 17–18,5 cm < vlaštovka obecná 17–21 cm

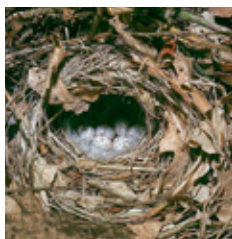
Vidlička

Hnízdo jiříčky nalepené ke stropu na venkovní zdi

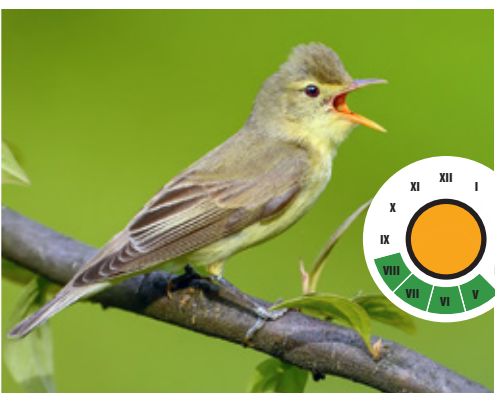

Bílý kostřec

15 × 12 mm

Kulovité hnízdo
staví na zemi či
nízko nad ní

Budníček menší

- *neúnavně se opakující „cip cip cip cap“*

Prostředí: Listnaté, jehličnaté i smíšené lesy, paseky a jejich okraje, remízky, parky, zahrady, hřbitovy.

Hnízdění: Kulaté hnízdo připomínající boudičku s vletovým otvorem z boku staví budníček na zemi z trávy, listů, větviček a jiného rostlinného materiálu. Vystýlá ho perím. Je skvěle ukryto pod křovinami v trávě, listí či ve svahu. Čtyři až šest bílých vajec s rudohnědými tečkami častěji na tupém pólu snáší 1–2× ročně.

Sedmihlásek hajný

- *hlasitý rychlý a velmi proměnlivý zpěv*

Prostředí: Místa s vysokými křovinami a zároveň se stromy – listnaté a smíšené lesy a jejich okraje, porosty podél vodních toků, parky, zahrady, remízky.

Hnízdění: Hnízdo bývá umístěno ve vidlici větví na listnatých stromech a keřích, stavební materiál tvoří suchá tráva a listí, chmýří z topolů, kousky březové kůry. Výstelka je z peří a žíní. 1× ročně snáší 4–5 růžových vajec s řídkými tmavohnědými tečkami a skvrnkami.

Slavík obecný

- *nenápadný pěvecký mistr*

Prostředí: Spíše nížinné teplé oblasti. Světlé listnaté lesy s keři a jejich okraje, liniové křoviny podél dopravních komunikací a toků, zanedbané průmyslové areály s křovím na okrajích měst, skládky, zarůstající plochy, parky, zahrady.

Hnízdění: Nočním zpěvem lákají samci samice, které na zemi nebo u ní stavějí hnízdo dobře ukryté v porostu bylin, v keřích či u kořenů stromů. Je spleteno z listů, často dubového, suchých stonků kopřiv a jiných bylin a vystláno jemným materiálem. 1× ročně snáší 4–5 lesklých tmavě šedých vajec.

Pěnice černohlavá

- *hlasitý flétnový zpěv*

Prostředí: Lesy všeho druhu s křovinným podrostem, okraje lesů a pasek, liniová stromová výsadba, polní remízky, parky, zahrady i ostatní městská zeleň.

Hnízdění: Chatrné hnízdo z trávy splétá nevysoko nad zemí v keřích, v kopřivách a jiných vysokých bylinách, v nižších větvích stromů apod. Hnízdí 1× ročně a snáší nejčastěji 5 bílých, světle okrových nebo načervenalých vajec s rozptýlenými hnědými skvrnkami.

20 × 15 mm

Pěnice pokřovní

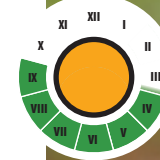
- *zpěv připomíná startování motoru*

Prostředí: Vyžaduje bohaté křoviny. Obývá lesní lemy, křovinné porosty podél komunikací a břehů toků, zarostlé paseky. Ve městech v parcích, neudržovaných zahradách, na hřbitovech.

Hnízdění: Řídce spletené hnízdo z trávy bývá dobře schované v keřích. Pěnice snáší nejčastěji 5 bělavých vajec s černohnědými skvrnkami často nahloučenými do prstýnku okolo tupého pólu.

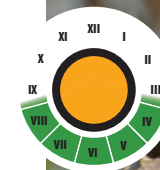
17 × 13 mm

Samec má černou čepičku

Samici poznáme podle rezavě hnědé čepičky

➤ Mnozí naši ptáci dostali jména podle svého vzhledu nebo chování. Budníček se jmenuje podle hnízda, které staví ve tvaru boudičky. Sedmihlásek a pěnice zase svým jménem prozrazují, že výborně zpívají. Slavík se stal synonymem pro krále zpěvu.

Prosklenou zastávku v Kněževsi polepily samolepkami děti z místní školy

Tzv. UV samolepky lidské oko neruší, naopak ptáci je vidí jako modře svítící objekty

Do polepu veřejných budov lze zapojit školní kolektivy jako ve Sluňákově – centru ekologických aktivit města Olomouce

Sudy a jiné nádrže zabezpečíme plovákem, aby se v nich netopili ptáci a hmyz

Bezpečnost ptáků v obcích

Na ptáky v okolí našich domovů číhá bezpočet nebezpečí. Nejsou to většinou nástrahy kladené lidmi záměrně, to ale nemění nic na tom, že v nich každoročně najde smrt mnoho jedinců různých ptačích druhů. Lidé si často vůbec neuvědomují, co vše může být pro ptáky nebezpečné, a zjistit to, až když ptačí oběť najdou na svém pozemku.

Velkým nebezpečím pro ptáky jsou velké **prosklené plochy**, kterými je buď vidět skrz dům, nebo se v nich zrcadlí okolní zeleň. Ptáci si často myslí, že tudy proletí do zeleně. Pak ale narazí do neviditelné překážky – skla, a přichází v lepším případě silný otřes, v horším okamžitá smrt či vážné zranění a následné pomalé umírání. Skleněné plochy přitom můžeme zabezpečit mnoha způsoby, jako jsou žaluzie, záclony a závěsy či použití zatmavených skel bez reflexního efektu. Velmi účinný je také bezpečnostní polep samolepkami, kdy vzdálenost mezi jednotlivými prvky na skle nemá být větší než 10 cm.

Dalšími nebezpečí pro ptáky v lidských sídlech představují **tzv. technické pasti**. Jde o různé nádrže na vodu, komíny, okapy ústící pod zem, svislé roury apod. Z **nádrže na vodu** s hladkými stěnami se zmáčený pták sám nedostane a je jedno, zda jde o sud pod okapem na zalévání či zahradní bazén. Řešení je opět více. Je možné využít speciální plovák či desku ze dřeva nebo polystyrenu, kam se pták z vody může vyšplhat, a kde má šanci se před odletem osušit. V době, kdy nádrže nepoužíváme, bychom je

Komín zabezpečíme ve spolupráci s odborníkem

rozhodně měli zakrývat. Sud s vodou seshora překryjeme pletivem (králíčí pletivo s velikostí ok přibližně 1,5 cm) nebo pletivo ohneme přes okraj sudu tak, aby zasahovalo až skoro ke dnu, a fungovalo tak při každé výšce hladiny. Pletivo pak topící se pták použije jako žebřík, po němž se vyšplhá na okraj sudu.

Okapy ústící pod zem jsou pro ptáky další pastí. Zvědaví ptáci se je snaží prozkoumat nebo je mohou využít jako úkryt a propadnou až dolů do kanálku pod zemí, popřípadě do uzavřené nádrže na vodu. Podobnou pastí jsou i různé svislé stojící roury. Ptáci, obzvláště neohrabaná mláďata, do nich mohou zapadnout, po hladkých stěnách se již nedostanou ven a najdou dole smrt. Okapy zajistíme v horní vpusti drátěnou mřížkou. Trubku stačí položit vodorovně nebo její horní ústí překrýt pletivem či ucpat. Ptáci však občas zapadnou i do komínů. Tomu můžeme zabránit instalací komínového vrchlíku nebo lapače jisker, to je ale třeba přenechat odborníkovi.

Jinou nástrahu pro ptáky v lidských sídlech představují různé **chuchvalce jemných provázků, vlasců či síťoviny**. Ptáci se do nich mohou zaplést a bez cizí pomoci se nevymotají. Uklízejme proto takové materiály ze svých pozemků a nepoužívejme síť proti ptákům na ochranu úrody. Přijedeme sice třeba o část ovoce, ale zato nebudeme mít na svědomí zmařený ptačí život.

Mnoho ptáků zabijí také **dopravní prostředky**, zejména auta. Někdy jde o náhodný střet ptáka s autem během nízkého průletu, jindy je sražena sova nebo dravec při lovu na okraji silnice. Tyto plochy poskytují ptákům vhodné loviště, neboť bývají často krátce sekány na rozdíl od okolní zarostlé krajiny, v níž ptáci potravu nenacházejí. Posledním velkým nebezpečím pro ptáky je velké **množství koček** v okolí našich domovů, jejichž přirozeným a ani dostatkem krmiva neodbouratelným pudem je lov všeho, co se pohybuje. Částečně lze úspěšnost jejich lovu omezit pestře zbarveným obojkem, případně ještě opatřeným rolničkou. Nejlepší je ale svou kočku alespoň během doby hnízdění a vyvádění mláďat nepouštět na zahradu a rozhodně ji nechat vykastrovat.

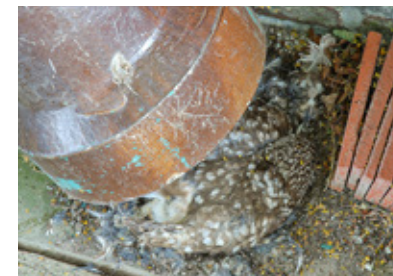
Jak je vidět, chystáme ptákům v okolí našich domovů nechtěně doslova minová pole plná různých pastí a nebezpečí. Pojďme alespoň ty, u kterých to jde jednoduše, odstranit či je zabezpečit, a tak udělat naše okolí pro ptáky trochu bezpečnějším.

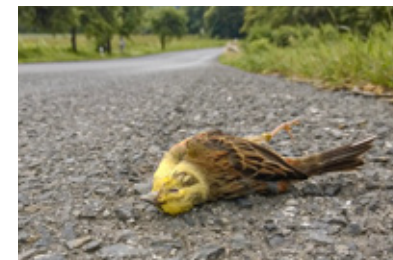
Okapy, zejména ty ústící pod zem, zajistíme pletivem

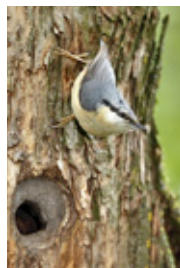
Mláďě červenky zamotané do sítě chránící ovocný keřík

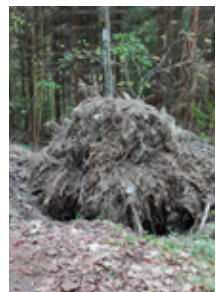
Sýček našel smrt v kolmo stojící rouře – skládáme je vždy ve vodorovné poloze!

Na silnicích ročně přijdou o život miliony ptáků jako tento strnad obecný

Je-li vletový otvor příliš velký, obezdí ho brhlík směsí bahna a slin

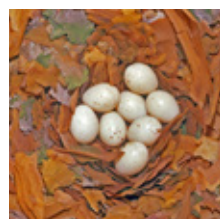
Hnízdo dobře skryté v břečtanu či ve vývratu stromu

Brhlík lesní

- šplhá hlavou dolů po kůře

Prostředí: Lesy – hlavně listnaté a smíšené, velmi oblíbené jsou s příměsí dubu. Parky, zahrady, sady. Pravidelně v zimě navštěvuje krmítka.

Hnízdění: Hnízdí ve stromových dutinách, nejčastěji ve starých strakapoudích a žluních. Často obývá ptačí budky, jejichž spáry dokonale utěšňuje hlinou. Dutinu vystýlá borovou kůrou a listím. 1x do roka snáší 6–8 bílých vajec s rezavým skvrněním hustším na tupém pólu.

19,6 × 14,7 mm

Střízlík obecný

- maličký křikloun se vztyčeným ocáskem

Prostředí: Lesy, zarostlé břehy, parky, zahrady, hřbitovy s hustým křovím či hromadami větví.

Hnízdění: Kulovité hnízdo s bočním vletovým otvorem je velmi dobře ukryto u země nebo nevysoko nad ní v hromadách kletí, hustém křoví, březích, kořenech, řečtanu a v různých spárách a škvírách. Stavebním materiálem je tráva, větvičky a listí, výstelku tvoří peří nebo srst. Střízlík snáší 2x ročně 6 bílých vajec s drobným tečkováním červenohnědé barvy převážně u tupého pólu.

16,6 × 12,6 mm

Špaček obecný

- leskle kropenatý, hlučný

Prostředí: Světlé listnaté lesy a háje s doupnými stromy navazující na louky a pastviny, zahrady, parky, sady, vinice. Po vyhníždění se sdružuje do hejn, která za podzimního tahu čítají desetitisíce ptáků. Společně nocují hromadně v rákosí. Rád požírá třešně a také působí škody ve vinicích, v hnízdění době ale zase pochyťá velké množství hmyzích škůdců.

Hnízdění: Hnízdí v dutinách stromů i v budkách, které vystýlá větvičkami, proužky kůry a jemnou travou. 2x ročně snáší nejčastěji 5 světle modrozelených vajec. Sameček nosí do budky aromatické rostliny, např. levanduli, a láká na ně samičku. Kromě toho vonná výstelka snižuje počet parazitů a vede k lepší kondici mláďat.

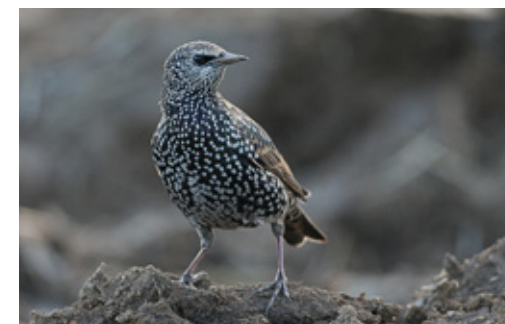

Tisícihlavá hejna špačků po vyhníždění vytvářejí proměnlivé obrazce

Špaček je výborný imitátor a dokáže napodobit desítky zvuků ze svého okolí, jako jsou hlasy jiných ptáků, ale i zvonění telefonu nebo houkání sanitky.

Dospělý pták ve satebním šatě má žlutý zobák

Dospělý pták v zimním šatě má šedočerný zobák

Mladý pták během první zimy

Šedohnědý šat mláďat

Délka: špaček obecný 19–22 cm < kos černý 23,5–29 cm

Délka: střízlík obecný (9–10,5 cm) < brhlík lesní (12–14,5 cm)

Skorec vodní

- bílá náprsenka, potápí se

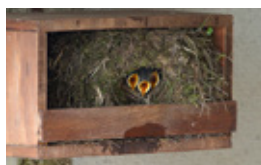
Prostředí: Mělké vodní toky hlavně v podhůří a horách s kamenitým dnem a čistou vodou i v lidských sídlech blízko mlýnů, mostů, vodních přepadů. V zimě na nezamrzlých úsecích toků, na jejichž dně hledá potravu.

Hnízdění: Kulovité hnízdo z mechu, listů a tráv v těsné blízkosti vody pod mosty a v březích, pod kořeny stromů, za tekoucí vodou v jezích. Výstelku tvoří suché listy z dubu, vrby aj. Je věrný svému hnízdišti a opakovaně se na něj vrací. Snáší 5 bílých vajec 1–2x ročně.

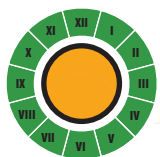
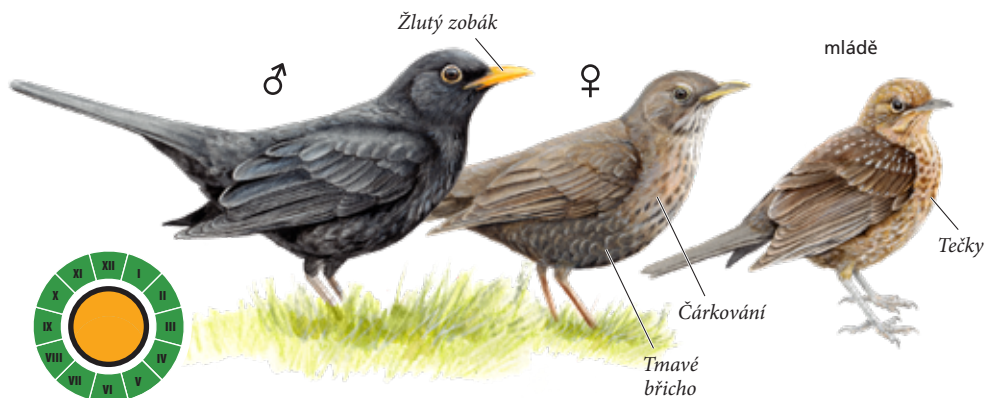

Nabídněme skorcům hnízdní příležitost:

Skorcovník o rozměrech 40 × 20 × 20 cm umísťujeme pod mosty nad povodňovou čáru. Přední lišta brání vypadnutí hnízda, zadní stěna z masivu je upevněna vrutem ve hmoždince.

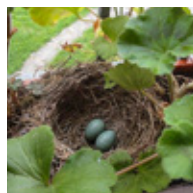

Kos černý • černý se žlutým zobákem, hlasitě zpívá

Prostředí: Obývá lesy a jejich okraje, od 19. století také městské parky, zahrady a průmyslové zóny.

Hnízdění: 2–3x ročně snáší 4–5 světle modrozelených vajec s hustými rezavohnědými skvrnkami. Hnízdo z trávy a větviček je zpevněné hlínou a vystlané travou a kořínky, ale i papírky a kousky igelitu. Běžně bývá nízko nad zemí v rozsochách větví, v keřích, ve výklencích budov.

Hnízdo v truhlíku s muškáty
29 × 21,5 mm

Leucismus – mutace způsobující částečné bílé zbarvení

Drozd kvíčala

- velký, hlučný, šedá kápě na hlavě

Prostředí: Lesy a jejich okraje, často v návaznosti na otevřenou krajinu luk a pastvin, břehové porosty. Pronikl k nám ze Sibiře ve dvou vlnách v 19. stol. a po 2. světové válce a zabydlel se i v zahradách a parcích. Severské kvíčaly, které u nás zimují, se zdržují na bobulonosných keřích a v sadech s nesklizeným ovocem.

Hnízdění: V menších koloniích v korunách stromů. Hnízdo z trávy a větviček je vymazáno hlínou a vystláno kořínky a jemnou travou. 1–2x ročně snáší 4–6 modrozelených vajec s jemnými rezavohnědými skvrnkami.

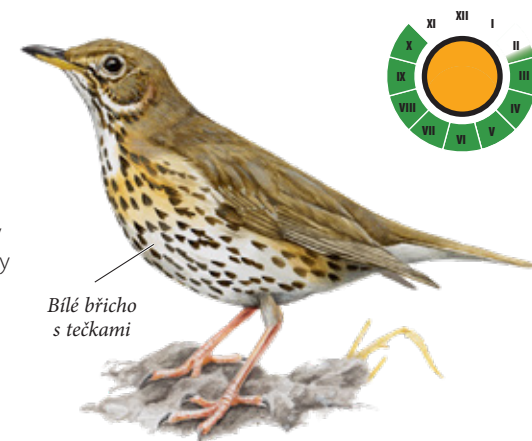
V zimě se sdružují do velkých hlučných hejn

Drozd zpěvný

- hnědobíle kropenatý, pobíhá po zemi

Prostředí: Původně lesní druh nyní obývá kromě lesů, remízů a jejich okrajů hojně i zeleň lidských sídel – zahrady, sady, parky. Nejnápadnější je na zemi při hledání potravy a na vrcholcích stromů, kde nahlas melodicky zpívá.

Hnízdění: Hnízdí 1–3x do roka pár metrů nad zemí ve vidlicích větví, v keřích, na zdech i budovách. Do hnízda z větviček a trávy vymazaného vrstvou hlíny s dřevním trouchem snáší 4–5 sytě modrozelených vajec s řídkými tmavohnědými až černými skvrnkami.

- Jak pomoci drozdům a kosům? Na ovocných stromech nechme několik nesklizených plodů na zimní hostinu.

„Kovadlina“, kde rozbíjí ulitý páskovek o kámen

Kotlinku vymazává směsí hlíny a slin
27 × 20,5 mm

Délka: skorec vodní 17–20 cm < drozd zpěvný 20–22 cm < drozd kvíčala 22–27 cm = kos černý 23,5–29 cm

Pěnkava jikavec

• pestrá pěnkava

Prostředí: Přilétá k nám na zimní období z Ruska. Za tahu a v zimě se zdržuje v hejnech na místech s potravní nabídkou semen, jako jsou pole, nesklizené louky, bukové lesy, úhory. Zalétá i na krmítka do lidských sídlišť.

Hnízdění: U nás nehnízdí.

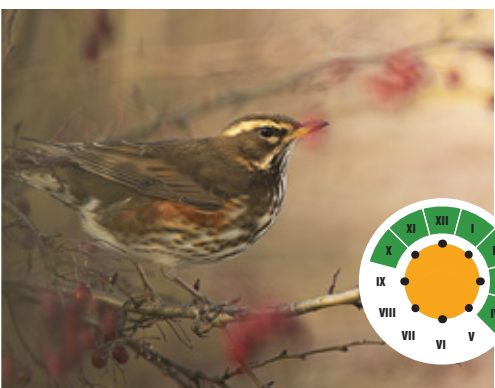

Brkoslav severní

• hejtna pestrých ptáků s chocholkou

Prostředí: U nás pouze na tahu a v zimě, kdy k nám zalétá ze Skandinávie a severovýchodu. Některé roky má jeho výskyt invazní charakter a hejna mohou čítat stovky kusů. Zimující hejna se zdržují v místech s potravou – bobulemi a nesklizeným ovocem na stromech při okrajích lesů, v blízkosti zahrad, v zemědělské krajině s rozptýlenou zelení, v parcích.

Hnízdění: U nás nehnízdí.

Drozd cvrčala

• rezavé boky, bílý proužek nad okem

Prostředí: Přilétá k nám jako zimní host ze severu, pobývá v hejnech s kvičálami. Navštěvuje místa s nabídkou potravy, jako jsou bobulonosné dřeviny, zahrady a sady s nesklizeným ovocem.

Hnízdění: U nás hnízdí jen ojediněle, ve výše položených oblastech.

Cvrčaly poznáme podle rezavých boků

Délka: pěnkava jikavec 14–16 cm < brkoslav severní 18–21 cm < drozd cvrčala 19–23 cm

Zimní hosté

Některé ptáky u nás spatříme pouze v zimě. Tito zimní hosté pocházejí z populací hnízdicích severně či východně od našeho území. Některé druhy u nás vůbec nehnízdí a zalétají k nám každoročně pouze v zimě jako **pěnkavy jikavci**, které se objevují jednotlivě nebo v menších hejnkách i na krmítkách. Je-li velká úroda bukvic, můžeme pozorovat mnohatisícová hejna zalétající do bučin, kde společně nocují. Na krmítku občas zastihneme i **ččetku zimní**, zvláště v roce s velkou úrodou březových semen. Je-li semenný rok smrků, přilétají k nám velká hejna **křivek obecných**, které pak můžeme pozorovat i na jehličnanech v zahradách. Jiné druhy jako třeba **brkoslav severní** jsou u nás vzácnější a ve větších počtech zalétají jen jednou za 3–4 roky.

Invaze nebo irupce jsou hromadné krátkodobé zálety neobvykle velkého počtu jedinců. Dochází k nim zpravidla v tuhých zimách nebo po velmi úspěšné hnízdní sezoně, kdy ptáci na svých pravidelných zimovištích nenajdou dostatek potravy.

➤ *Chceme-li pozorovat brkoslavy severní, ponechejme na ovocných stromech několik plodů. Brkoslavi nejsou plaší a krmí se na jmelí, ochmetu, jeřabinách či jablkách a často je zastihneme také u zdroje vody.*

Hejna brkoslavů se shromažďují kolem stromů a keřů s bobulemi a nesklizeným ovocem

Ččetka zimní přes naše území pravidelně protahuje a zimuje tu

Červení samečkové a žluté samičky křivek obecných zalétají na zdi domů, kde ozebávají vápno

Lejsek šedý

- neklidně posedává na drátech

Prostředí: Okraje lesů a pasek, rozhraní stromových porostů a otevřené krajiny, aleje, zahrady, parky.

Hnízdění: Hnízdo staví ze stébel trav, listů a mechu, vystýlá ho lýkem, chmýřím, peřím. Vždy je umístěno na pevném podkladu s oporou alespoň z jedné strany a často bývá kryté i shora (výklenky, trámy, ve zlomech stromů, polobudky apod.). 1× ročně snáší 4–5 šedavých nebo žlutavých vajec s rezavými rozpitými skvrnami a tečkami spíše u tupého pólu.

Hnízdo staví na nejrůznějších místech včetně květináčů či okenních parapetů
19 × 14 mm

Vzlétá za letící kořisti a opět se vrací na posed

Červenka obecná

- cihlově červená náprsenka

Prostředí: Všechny typy lesů s křovinným podrostem, zmlazením, hromadami klestu apod. Ve městech v nepříliš udržované zeleni parků, zahrad, hřbitovů.

Hnízdění: Hnízdo bývá velice dobře ukryté v jamce na zemi v břehu cest, potoků, pod keří, v hromadách klestu, pod pařezy, trsy trav apod. Stavebním materiálem bývá mech, suchá tráva, listí, výstelku tvoří jemné části rostlin, srst, kořínky. Převážně 6 bílých vajec s rezavohnědým skvrněním u tupého pólu snáší 2× ročně.

Červenka své hnízdo dobře ukrývá v podrostu

Kropenatý šat mláďat

Délka: červenka obecná 12,5–14 cm < lejsek šedý 13,5–15 cm

Význam keřů pro ptáky

Křoviny jsou důležitým stanovištěm jak ve volné krajině, tak i v lidských sídlech, kde jsou kvetoucí a plodící keře důležitým zdrojem potravy, a to nejen pro ptáky. Pro mnoho druhů jsou nenahraditelným biotopem. Hnízdí v nich a ke sběru potravy je využívají pěnice, slavíci, sedmihlásek hajní či ťuhýk obecný. Svá hnízda v nich ukrývají ale i jiné druhy, které nemají tak vyhraněné nároky na prostředí, jako kos, drozd zpěvný nebo třeba strnad obecný.

Ptáci ocení, když křovinami tu a tam prorůstají vyšší dřeviny, z jejichž vrcholů pak s oblibou zpívají (např. pěnice) nebo jim slouží jako posedy k vyhlížení kořisti (např. ťuhýk). Ptáci ochotně osídlují různé typy křovin. Nezáleží na tom, zda jde o zarostlý kout zahrady, řadu keřů podél cesty či plošně zarostlou stráň za humny.

➤ *Keře je potřeba prořezávat, nikdy to však nedělejme v hnízdní době! Využijme k tomu období vegetačního klidu od začátku října do konce března, vyhněme se však mrazům, které by řezné rány poškodily.*

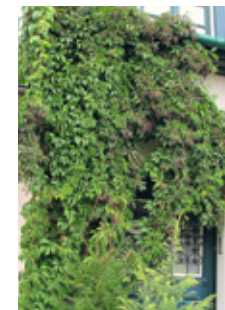
Bobulonosné keře vhodné na zahradu

Zimolez

Růže šípková

Loubinec

Kalina

Keře vysázené podél cest jsou cenným krajinným prvkem a útočištěm mnoha živočichů

Pásky plodonosných keřů se skalníky a ptačím zobem poskytují vydatný zdroj potravy

Živé ploty krásí zahradu po celý rok

Černá náprsenka

Rezavá náprsenka

Bílé čelo

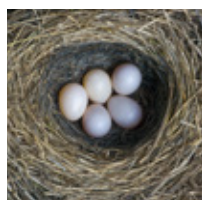

Rehek domácí

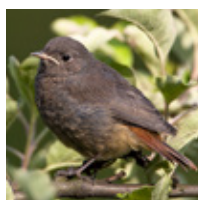
- potřásá rezatým ocáskem

Prostředí: V těsné blízkosti lidských sídel od osamocených budov po centra měst. Vyhledává plochy s nižší vegetací bez množství stromů.

Hnízdění: Obvykle na jakýchkoli budovách ve světlících, na trámech, ve výklencích, v polobudkách apod. Hnízdo z trávy, větviček, listů a mechu mává často široký základ, hnízdní kotlinka bývá vystlána peřím a srstí, často i umělými materiály z okolí. 2x ročně snáší 4–5 bílých vajec, někdy se světlým hnědavým skvrněním na tupém pólu.

19,5 × 14,5 mm

Svrchu hnědý šat mláďat

➤ *Rehkům se lidově říká čermáček či komínček.*

Rehek zahradní

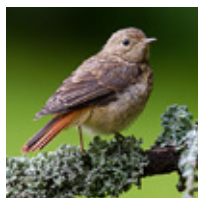
- zářivě oranžová náprsenka

Prostředí: Řidší lesy a jejich okraje, často s přechodem do otevřené krajiny. V městské zeleni je vázán na přítomnost stromů – parky, aleje, zahrady, sady.

Hnízdění: Hnízdí v dutinách stromů, v budkách a polobudkách, na budovách ve štěrbinách a různých dírách. Staví hnízdo z trávy, mechu a listů, které vystýlá peřím a srstí. Šest až osm modrozelených vajec snáší 1–2x ročně.

18,5 × 14 mm

Kropenatý šat mláďat

Vrabcec domácí

- šedá hlava, černá náprsenka

Prostředí: Města i vesnice, v živých plotech, na farmách, v blízkosti malochovů slepic, na dvorcích. Hnízdí výhradně v lidských sídlech.

Hnízdění: V koloniích ve škvrách a výklencích budov, ve větracích otvorech, pod střešními, v hnízdech jiříček a čápů, ve sloupech. Do kulovitěho hnízda z rostlinných stonků vystlaného peřím snáší 2–5x ročně 4–5 bělavých nebo nazelenalých vajec hustě pokrytých hnědými skvrnkami a tečkami.

Proč ubylo vrabců

V 80. letech 20. století začaly oba druhy vrabců v Evropě ubývat. V současnosti tak u nás žije asi o 40 % vrabců méně než před čtyřiceti lety, jejich početnost se však již ustálila. Zejména z center některých měst ale vrabci domácí zcela zmizeli. K příčinám patří úbytek městské zeleně, především keřů, které vrabci potřebují k hřadování a jako úkryt, příliš často kosené trávníky, které neposkytují potravu (semena a hmyz), vymizení malochovů drůbeže, opravy fasád a zateplování budov, které již neposkytují podmínky k hnízdění, a znečištěné městské ovzduší. Na venkově pak úbytek vrabců souvisí s upouštěním od chovu hospodářských zvířat a úbytkem nebezpečných ploch.

➤ *Vrabci se rádi popelí – odstraňují tak z peří nečistoty a parazity. Připravíme-li jim na misku směs písku a suché hlíny, čeká nás krásné pozorování.*

Vrabcec polní

- černá skvrnka na bílé líci

Prostředí: Polní krajina s roztroušenou zelení, zejména křovinami, vesnice, stále častěji ve městech. Obzvláště v zimě se slétá k lidským sídlům a farmám hospodářských zvířat.

Hnízdění: V dutinách stromů, v budkách, ve střešních větracích otvorech budov. Hnízdo ze stonků trav a peří bývá vystláno peřím. Snáší 4–6 bílých vajec s hustým tmavě hnědým skvrněním, a to až 3x ročně.

Délka: vrabec polní 12,5–14 cm < vrabec domácí 14–16 cm

Šedé čelo

♂

♀

Mláďata vrabců domácích se podobají samicím

Černá skvrnka na líci

♂

♀

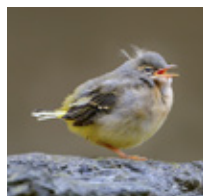

Konipas horský

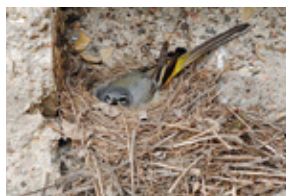
- šedá záda a žlutá náprsenka

Prostředí: Čisté toky s kamenitým a šterkovým dnem, spíše podhorské a horské oblasti.

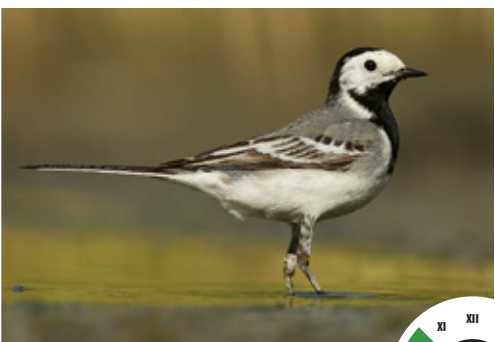
Hnízdění: V blízkosti tekoucí vody na různých výstupcích, pod mosty, v březích u kořenů a trsů, ve výklencích zpevněných břehů. Hnízdo z mechu, stébel a větviček bývá vystláno žíněmi nebo srstí. 2x ročně snáší 4–6 olivově šedých vajec s hustým červenohnědým mramorováním.

Mládě

Hnízdí ve výklencích

Konipas bílý

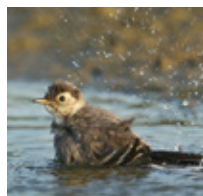
- neustále potřásá ocáskem

Prostředí: Otevřená kulturní krajina nejčastěji v blízkosti budov – ve městech, vesnicích, zemědělských podnicích, za tahu na polích i rybnících. Běžně jej lze pozorovat na střechách domů.

Hnízdění: Hnízdí 2x ročně ve výklencích všeho druhu, např. pod střechami, na římsách, ve skládkách dříví, pod mostem, v březích, na nosnicích atd. Hnízdo z mechu, trav a jiného rostlinného materiálu vystylá peřím, srstí, žíněmi. Snáší 4–6 naředých nebo žlutavých vajec s hustým tmavě hnědým skvrněním.

Mladý pták

Rád se koupe

Často si vykračuje po střeše

Konopka obecná

- švitořilka s červenou náprsenkou a šedou čepičkou

Prostředí: Rozptýlená dřevinná zeleň zemědělské krajiny, pastviny s keři, polní remízy a jejich okraje, klidnější části lidských sídel, jako jsou hřbitovy, zahrady apod. V zimě na polích a úhorech.

Hnízdění: Samostatně nebo v menších koloniích 2–3x ročně. Hnízdo bývá ukryto v hustých keřích, tujích, jehličnatých stromcích. Je spleteno z větviček a stébel, vystláno jemnějšími rostlinnými vlákny a nakonec vlnou. Čtyři až šest bledě modrých vajec má u tupého pólu vínově hnědé skvrnky, tečky a vlnovky.

V zimě se konopky shlukují až do stohlavých hejn

♂

♀

Stehlík obecný

- pestrobarevný milovník bodláků

Prostředí: Zejména otevřená zemědělská krajina s mozaikou stromů a keřů, často v blízkosti lidských sídel v sadech, na zahradách, hřbitovech. V zimním období na místech s plevelnými rostlinami – úhorech, skládkách, neudržovaných travních plochách.

Hnízdění: Hnízdo ze stébel, mechu, lišejníků a pavučin s bohatou výstelkou z chmýří ukryvá v tenkých větvích stromů a keřů několik metrů nad zemí. 2–3x ročně snáší 4–5 bělavých vajec s červenohnědými tečkami, skvrnami a vlnovkami na tupém pólu.

Rád ozobává semena bodláků a pcháčů

Blask tlustozobý

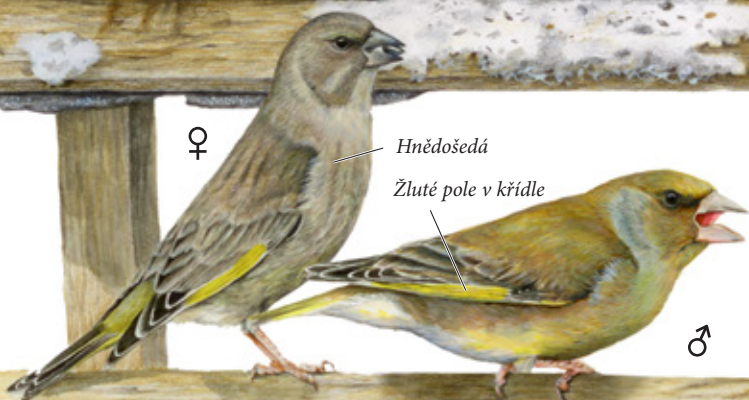
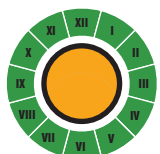
- **mohutný zobák**

Prostředí: Listnaté a smíšené lesy, remízy, aleje, skupiny stromů, zahrady, parky, sady.

Hnízdění: Hnízdo ze suchých větvíček vystlaných kořínky, travou nebo lišejníky bývá budováno nejčastěji na stromech. Jednou za rok klade 4–6 bledě modrošedých vajec s černými tečkami, vlasovkami a vlnovkami. V zimě zalétá na krmítka, kde často zaujme svým vzhledem.

♂

♀

Hnědošedá

Žluté pole v křídle

♂

➤ *Dlaska a hýla spatříme častěji v zimě na krmítku. Po zbytek roku jsou spíše plaší a žijí skrytě.*

Hýl obecný

- **zavalitý s růžovou náprsenkou**

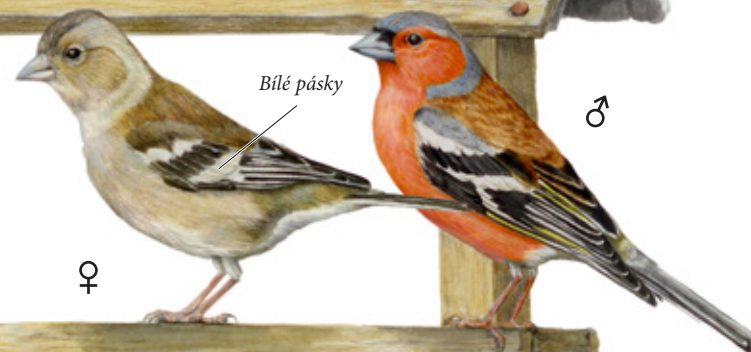
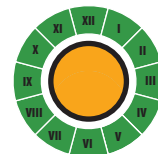
Prostředí: Lesy, zejména jehličnaté a smíšené, rozlehlejší parky a městská zeleň se zastoupením jehličnatých stromů. V zimním období častěji zalétá do nelesní krajiny, měst, zahrad, sadů. Patří mezi návštěvníky krmítek.

♂

♀

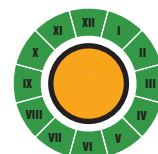
Bílý kostřec

♀

Bílé pásy

♂

Zvonek zelený

- **zelený se žlutou v křídle**

Prostředí: Rozmanitá otevřená krajina s roztroušenou zelení a remízky, ve městech a vesnicích v zahradách, parcích, na hřbitovech. Na podzim a v zimě v hejnech na polích.

Hnízdění: Hnízdí 2x ročně na stromech a keřích, často ve smrku a tujích. Hnízdo z větvíček, stébel a listů vystlá mechem, srstí i peřím. Bělavá nebo namodralá vejce s červenohnědými tečkami, skvrnami i vlnkami snáší v počtu 4–6 kusů.

Pěnkava obecná

- **dvě bílé pásy v křídle**

Prostředí: Lesy všeho druhu, městská zeleň, lesíky, remízky, zahrady. V zimě se zdržuje na polích a rumišťích, zalétá na krmítka.

Hnízdění: Malé kompaktní hnízdo z mechu, lišejníků a pavučin bývá vystavěno několik metrů nad zemí na stromech a keřích ve vidlicích větví nebo u kmene. Výstelku tvoří srst a peří. Čtyři až pět narůžovělých nebo světle modrých vajec s červenohnědými tečkami, vlnkami a rozpitými skvrnami snáší 2x ročně.

➤ *Pěnkava je náš vůbec nejhojnější pták.*

Délka: zvonek zelený 14–16 cm = pěnkava obecná 14–16 cm < hýl obecný 15,5–17,5 cm < blask tlustozobý 16,5–18 cm

Plastové krmítko Finch od českého výrobce Plastia

Tukové koule raději vybalíme ze sítěk a umístíme do nosičů

Tukovou směsí můžeme plnit i vydlabané kokosové skořápky

Správné přikrmování

Ptáci, kteří u nás tráví zimu, musejí přežít rozmary počasí, ubránit se predátorům v přehledné krajině bez olistění a téměř neustále hledat potravu. Aby přežili dlouhé zimní noci, kdy teploty leckdy klesají pod bod mrazu, potřebují si udržovat dostatečné tukové zásoby. Jejich spalováním si pak vytvářejí tělesné teplo. Před chladem, větrem a srážkami se také chrání nocováním v různých skrýších, jako jsou skuliny, dutiny či budky, a některé druhy jako např. šoupálci nebo mlynářci se na noc sesednou těsně k sobě a vzájemně se zahřívají.

Nabídka potravy je v zimě omezená a postupem sezony se ztenčuje, navíc ji komplikuje mráz a sněhová pokrývka. Ptákům proto velice pomůžeme, rozhodneme-li se je přikrmovat. Nesmíme ale zapomenout krmit pravidelně! Ptáci si na zdroj potravy rychle zvyknou a počítají s ním. Pokud ho pak najdou prázdný, nemusejí již před setměním jinou potravu najít.

Krmítko v bezpečí

V blízkosti krmítka nesmí být nechráněná skleněná plocha, do níž by letící ptáci mohli narazit. Okna a jiné skleněné plochy chráníme záclonami, roletami nebo nálepkami. Krmítka jsou bohužel také místem možného přenosu nakažlivých ptačích onemocnění např. trichomonózy, která decimuje populace zvonků. Uvidíme-li nemocného ptáka na našem krmítku, veškerou potravu na něm i pod ním vyhodíme a krmítko vydezinfikujeme. Na další dva týdny potom krmení přeručíme. Sami se ale nákazy obávat nemusíme, není přenosná na člověka.

Jak správně přikrmovat

- krmíme alespoň od listopadu do března
- sypeme pravidelně stejné množství potravy
- krmítko a jeho okolí udržujeme čisté
- nezapomínáme na zdroj vody

Co patří do krmítka

- semena (slunečnice, mák, proso, pšenice atd.)
- vlašské ořechy, nesolené arašidy
- ovesné vločky
- plody a bobule (jablka, jeřabiny)
- tuk (hovězí lůj, tukové koule)

Čím nikdy nekrmit

- plesnivé, zkažené krmivo
- slané a kořeněné potraviny
- pečivo a chléb, zbytky z naší kuchyně

Typy krmítek

U přikrmování ptáků platí, že čím pestřejší nabídku potravy poskytneme, tím více druhů přilákáme. Stejně tak to lze říci o typech krmítek. Většina ptáků ráda navštěvuje klasické **dřevěné krmítko se stříškou**, které zavěsíme na větev nebo postavíme na tyči tak, aby bylo alespoň 1,5 m nad zemí na závětrném a nerušeném místě. Dbáme na to, aby stříška přesahovala základnu o několik centimetrů, a chránila tak krmivo před sněhem a deštěm. Základna o velikosti alespoň 20 x 20 cm má být lemována lištou, která zabraňuje vyfoukání potravy větrem, a v rozích má mít škvíry pro odtok případného rozpuštěného navátého sněhu. Praktická jsou i **plastová krmítka**, která se dobře čistí. **Zásobníková krmítka** např. ve formě válců se plní shora, jsou hygienická a potrava v nich vydrží i několik dní. Kosi, pěvušky modré, ale i čičky přijímají potravu rádi ze země, můžeme jim ji nabízet na **plochých tácech**. **Tukové koule**, které s oblibou navštěvují sýkory, mlynářci a strakapoudi, vyjme ze sítěk, do nichž by se mohly ptačí drápky zamotat, a zavěšujeme je ve speciálních nosičích nebo je pokládáme do krmítka. Máme-li k dispozici pouze balkon nebo okenní parapet, můžeme si pořídit lehké umělohmotné **krmítko s přísavkou na okno** nebo na balkon položíme táč. Dbáme však na to, aby nedocházelo ke znečišťování balkonů pod námi.

Stehlíci na klasickém dřevěném krmítku typu domeček

Kosi (ale také červenky nebo jikavci) rádi přijímají potravu rovnou ze země

Nesolený hovězí lůj od řezníka ocení zejména sýkory a strakapoudi

Ptačí hodinka

První víkend v lednu pořádá ČSO každoročně akci pro veřejnost Ptačí hodinka. Účastníci se dozví více o svých strážnících a pomohou odpovědět na otázky o rozšíření a početnosti u nás zimujících ptáků. Zúčastnit se může každý, je to jednoduché!

Po dobu jedné hodiny počítáme ptáky na krmítku.

Pro každý druh nahlásíme nejvyšší počet současně pozorovaných jedinců.

Více na krmitka.birdlife.cz.

Užitečné odkazy

Budky, krmítka a další příslušenství zakoupíte na:

www.zelenadomacnost.com; www.pomahampriode.cz; www.eshop.birdlife.cz

Budky s kamerou zakoupíte na: www.budcam.cz; www.ptacionline.cz

Seznam záchranných stanic: www.zvirevnouzi.cz

Více o pomoci ptákům: www.ochranaptaku.cz

Více o ptácích v časopise Ptačí svět: www.birdlife.cz/ptaci-svet

Publikace ČSO ke stažení: Ptáci a skla birdlife.cz/Ptaci-a-skla.pdf
Smrtící pasti birdlife.cz/Smrtici-pasti.pdf

Rejstřík

B

brhlík lesní 48
brkoslav severní 52
budky 38
budníček menší 44

Č

čáp bílý 15
červenka obecná 54

D

dlask tlustozobý 60
dravci
v lidských sídlech 22
drozd cvrčala 52
drozd kvíčala 51
drozd zpěvný 51

H

havran polní 32
hnízdíště
čapí 15
havranů 33
ochrana 24
sov 18
hnízdni příležitosti 4, 5,
34, 38

hnízdo
ochrana 42
umělé 15, 19, 42
vzácného druhu 41
holub domácí – věžák
16

holub hřivnáč 16
holubi
domácí 16
ve městech 16
hrdlíčka zahradní 17

hýl obecný 61

Ch

chocholouš obecný 40

I

Invaze 53
irupce 53

J

jirůčka obecná 43

K

kachna divoká 11
kalous ušatý 21
kavka obecná 32
keře 34, 35, 55
konipas bílý 58
konipas horský 58
konopka obecná 59
kormorán velký 12
kos černý 50
krahujec obecný 22
krkavcovití 31
krmítko

správné přikrmování
62
typy 63
v bezpečí 62
zimní hosté 53
krutihlav obecný 26

L

labuť velká 10
lejsek šedý 54
lyska černá 13

M

mlynařík dlouhoocasý
37

N

nocoviště
havranů 33

P

pěnice černohlavá 45

pěnice pokrovní 45
pěnkava jikavec 52
pěnkava obecná 61
poštolka obecná 23
potápka malá 12
potápka roháč 12
přikrmování

na krmítkách 4
správné 62
vodních ptáků 11

ptáci

na krmítku 6, 60, 63
příčiny mortality 31
synantropní 4–5
určování 6
vodní 10–11
puštíček obecný 20

R

Racek chechtavý 13
Rehek domácí 56
Rehek zahradní 56
Rorýs obecný
rorýsí školy 42

S

sedmihlásek hajní 44
skorec vodní 50
slavík obecný 44
slípka zelenonohá 13
sojka obecná 30
sokol stěhovavý 23
sova pálená 18
sovy

na lidských stavbách
18

v lidských sídlech 22
stehlík obecný 59
straka obecná 30
strakapoud jižní 29
strakapoud malý 29
strakapoud velký 38

stromy

staré stromy a mrtvé
dřevo 28

střízlík obecný 48
sýček obecný 19
sýkora babka 37
sýkora koňadra 36
sýkora lužní 37
sýkora modřinka 36
sýkora uhelníček 36
synantropizace 5, 17

Š

špaček obecný 49
šplhavci
poškození fasád 27
žluny, mravenci a včely
26

V

včely
žluny, mravenci a včely
26

vlaštovka obecná 43
vrabci
proč ubylo vrabců 57
vrabec domácí 57
vrabec polní 57

Z

zahrada
pro ptáky 34
zimní hosté 53
zvonek zelený 60

Ž

žluna zelená 26

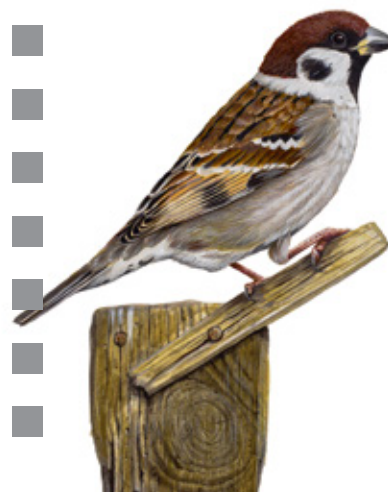
Pojďte s námi
chránit ptáky!

ČESKÁ SPOLEČNOST ORNITOLOGICKÁ

Pro ptáky. Pro lidi. I PRO VÁS!

Už více než čtyři tisíce lidí podporují
svým členstvím v ČSO ochranu a výzkum ptactva.

- pořádáme největší popularizační akce sledování ptáků u nás – jarní Vítání ptačího zpěvu a podzimní Festival ptactva;
- každé léto pořádáme ve městech večerní vycházky za ptáky a netopýry lidských sídel;
- každou zimu pořádáme vycházky za vodními ptáky v rámci Světového dne mokřadů;
- druhým rokem organizujeme největší projekt občanské vědy v ČR – sčítání ptáků na krmítkách v projektu Ptačí hodinka ptacihodinka.birdlife.cz;
- každoročně monitorujeme hnízda čápů bílých v celé republice www.birdlife.cz/capi/;
- pro vážné zájemce o poznávání ptáků pořádáme základní i pokračovací kurzy určování ptáků;
- stále vítáme nové členy, kteří chtějí poznávat ptáky a pomáhat jim.

birdlife.cz

Ptáci v lidských sídlech

Někteří s námi žijí už tisíce let, jiní přišli teprve nedávno. Jedni už bez nás žít nedokáží, s druhými se musíme soužití ještě učit. Tato příručka vám ukáže způsoby, jak se lidé a ptáci mohou vzájemně obohatit.

Jak je určovat?

Příručka představuje 67 druhů ptáků – ty nejběžnější, které potkáváme v zahradách i v centrech měst, ale také vzácné zimní hosty či druhy ubývající a ohrožené.

Jak jim pomáhat?

Ptáci ve městech a obcích čelí mnohým výzvám a nebezpečím. Nechte se v 15 kapitolách inspirovat, jak můžeme ptákům život s námi usnadnit.

Jak řešit konflikty?

Soužití s ptáky občas není jednoduché. Nechte si poradit, jak řešit problémy, abyste mohli mít z blízkosti ptáků radost.

Česká společnost ornitologická

Na Bělidle 34, 150 00 Praha 5

tel.: +420 777 330 355

e-mail: cso@birdlife.cz

ISBN: 978-80-87572-34-4

Europäische Union. Europäischer
Fonds für regionale Entwicklung.
Evropská unie. Evropský fond pro
regionální rozvoj.

ATHENE

Zachraňme sýčky!

Ahoj sousede. Hello Nachbar.
Interreg V A / 2014 – 2020

UMWELT
ZENTRUM
DRESDEN

ÚSTAV BIOLOGIE
OBRATLOVCŮ
AKADEMIE VĚD ČR

